

Metodički pristup interkulturalnoj dimenziji obrazovanja u nastavi Glazbene kulture

Bučko, Ana

Master's thesis / Diplomski rad

2020

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Pula / Sveučilište Jurja Dobrile u Puli**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:137:740487>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-01-15**

Repository / Repozitorij:

[Digital Repository Juraj Dobrila University of Pula](#)

Sveučilište Jurja Dobrile u Puli
Muzička akademija u Puli

ANA BUČKO

**METODIČKI PRISTUP INTERKULTURALNOJ DIMENZIJI OBRAZOVANJA U
NASTAVI GLAZBENE KULTURE**

Diplomski rad

Pula, 16. rujan 2020. godine

Sveučilište Jurja Dobrile u Puli
Muzička akademija u Puli

ANA BUČKO

**METODIČKI PRISTUP INTERKULTURALNOJ DIMENZIJI OBRAZOVANJA U
NASTAVI GLAZBENE KULTURE**

Diplomski rad

JMBAG: 0283011973, redoviti student

Studijski smjer: Glazbena pedagogija

Predmet: Metodika nastave glazbe 3

Znanstveno područje: Društvene znanosti

Znanstveno polje: Pedagogija

Znanstvena grana: Glazbena pedagogija

Mentorica: Izv. prof. dr. sc. Sabina Vidulin

Komentorica: Doc. dr. sc. Dijana Drandić

Pula, 16. rujan 2020. godine

IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI

Ja, dolje potpisana Ana Bučko, kandidat za magistra Glazbene pedagogije ovime izjavljujem da je ovaj Diplomski rad rezultat isključivo mogega vlastitog rada, da se temelji na mojim istraživanjima te da se oslanja na objavljenu literaturu kao što to pokazuju korištene bilješke i bibliografija. Izjavljujem da niti jedan dio Diplomskog rada nije napisan na nedozvoljen način, odnosno da je prepisan iz kojega necitiranog rada, te da ikoji dio rada krši bilo čija autorska prava. Izjavljujem, također, da nijedan dio rada nije iskorišten za koji drugi rad pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili radnoj ustanovi.

Student

U Puli, 16. 9. 2020. godine

IZJAVA
o korištenju autorskog djela

Ja, Ana Bučko dajem odobrenje Sveučilištu Jurja Dobrile u Puli, kao nositelju prava iskorištavanja, da moj diplomski rad pod nazivom *Metodički pristup interkulturalnoj dimenziji obrazovanja u nastavi Glazbene kulture* koristi na način da gore navedeno autorsko djelo, kao cjeloviti tekst trajno objavi u javnoj internetskoj bazi Sveučilišne knjižnice Sveučilišta Jurja Dobrile u Puli te kopira u javnu internetsku bazu završnih radova Nacionalne i sveučilišne knjižnice (stavljanje na raspolaganje javnosti), sve u skladu s Zakonom o autorskom pravu i drugim srodnim pravima i dobrom akademskom praksom, a radi promicanja otvorenoga, slobodnoga pristupa znanstvenim informacijama.

Za korištenje autorskog djela na gore navedeni način ne potražujem naknadu.

U Puli, _____16. 9._____ 2020. godine

Potpis

Zahvala

Želim se zahvaliti svojoj obitelji i prijateljima koji su uvijek bili uz mene i podupirali moj životni odabir, a posebno mami Jasenki koja me svojim primjerom naučila što znači boriti se za ono što voliš.

Zahvaljujem se i svojoj mentorici prof. Vidulin i komentorici prof. Drandić koje su prepoznale moj potencijal, podupirale, ukazivale, učile i dale prostora mojoj kreativnosti, a uz sve to bile i utjeha u naizgled teškim trenucima.

Zbog same prirode ovaj rad iziskivao je kontakt s velikim brojem ljudi kojima ovim putem želim i zahvaliti. Posebna zahvala ide Dušku Topiću, Jagodi Cvetičanin, Zoranu Novoselcu, Miroslavu Papu, Rozaliji Jakumetović i Patriku Andreji koji su mi bili na raspolaganju i podijelili sa mnom dio kulturnog bogatstva koje nose sa sobom.

Ovaj rad posvećujem svom ocu Julinu.

Sadržaj:

UVOD.....	1
1. <i>MULTIKULTURALIZAM / INTERKULTURALIZAM – POJMOVNO ODREĐENJE</i> ...	2
2. <i>INTERKULTURALNO OBRAZOVANJE</i>	3
2.1. Interkulturalna kompetentnost učitelja.....	5
2.2. Interkulturalno obrazovanje u Hrvatskoj.....	6
2.3. Interkulturalizam kroz glazbeno obrazovanje	8
2.3.1. Nastava Glazbene kulture – koncept provođenja	13
3. <i>MOGUĆNOSTI INTERKULTURALNOG PRISTUPA NASTAVI GLAZBENE KULTURE: PRIKAZI NASTAVNIH JEDINICA</i>	15
3.1. Rusinska nacionalna manjina: primjer artikulacije nastavnog sata Glazbene kulture.....	18
3.2. Makedonska nacionalna manjina: primjer artikulacije nastavnog sata Glazbene kulture.....	37
3.3. Srpska nacionalna manjina: primjer artikulacije nastavnog sata Glazbene kulture.....	50
3.4. Mađarska nacionalna manjina: primjer artikulacije nastavnog sata Glazbene kulture.....	58
3.5. Albanska nacionalna manjina: primjer artikulacije nastavnog sata Glazbene kulture.....	65
ZAKLJUČAK	72
LITERATURA.....	74
POPIS SLIKA, TABLICA I PRILOGA	79
SAŽETAK.....	81
SUMMARY.....	82

UVOD

Samim rođenjem postajemo dio društvene zajednice, zajednice koja ima svoje obrasce ponašanja i načine razmišljanja – kulturu. Svijet u kojem živimo prepun je kulturnog bogatstva te je takvo bogatstvo za neke vidljivo, a za neke manje vidljivo. Društveno razumijevanje i shvaćanje postaje sve zahtjevnije iz razloga koji proizlazi iz suvremenih društava koji su donijeli sa sobom miješanje različitih kultura, oblikujući tako multikulturalna društva. Kako bi multikulturalna društva funkcionirala u današnjici potreban je interkulturalni dijalog koji zahtjeva veliku pažnju i snagu u uspostavljanju kvalitetne komunikacije. U tom su smjeru od velikog značaja vrtići i škole, jer se u njima može promicati interkulturalni dijalog. Pokretači toga procesa postaju osobito učitelji koji za takav dijalog, a u cilju oblikovanja identiteta učenika, trebaju usvojiti određene kompetencije. Glazba je jedan od alata koji je najfleksibilniji u odgoju i obrazovanju, jer istovremeno može pružiti i znanje, zabavu, ali i kulturu, stoga je Glazbena kultura mjesto na kojemu se interkulturalni dijalog može manifestirati i realizirati. Jasno i precizno koncipiran nastavni tijek uvelike doprinosi u postizanju tog cilja, koji je jedan mali dio slagalice u učenju interkulturalnog dijaloga.

Namjera ovog rada je ukazati na potrebu interkulturalizma u nastavi te prikazati mogućnosti njegove primjene u nastavi. Nastavne jedinice koje su proizašle iz ovog rada samo su jedan od načina kojim se može pristupiti, ali isto tako mogu biti i temelj za oblikovanje novih ideja za interkulturalni dijalog u nastavi. Prikazane nastavne jedinice interpretiraju dio kulturnog bogatstva rusinske, makedonske, srpske, mađarske i albanske nacionalne manjine i to na način da približavaju učenicima određene običaje i značaj takvih običaja. Ujedno, ovim nastavnim jedinicama dan je doprinos u stvaranju svojevrzne građe koja je prisutna u vrlo malo broju ili nije poznata.

1. MULTIKULTURALIZAM / INTERKULTURALIZAM – POJMOVNO ODREĐENJE

Multikulturalizam / interkulturalizam u sebi sadrži važan element – kulturu. Kako kultura ujedno sa sobom nosi kulturne različitosti povezane kulturnim identitetom, jezikom i osjećajem pripadnosti tako i multi/interkulturalizam sa sobom nosi određenu složenost, čije pojamovno određenje zahtjeva posebnu pozornost. Pojmovi multi/interkulturalizma nastali su iz društvene potrebe, kulturne i identitetske politike, ali i odgojno-obrazovnih i pedagoških tradicija te se u novije vrijeme ti termini, greškom, vrlo često upotrebljavaju kao sinonimi. Iako slični, važno je naglasiti kako ta dva pojma u svojoj srži nisu isti. „Dok se multikulturalizam bavi prisutnosti različitih kultura na istom prostoru, interkulturalizam je pak svojevrsno sredstvo, dijalog između tih kultura, međusobno uvažavanje i obogaćivanje kojim se uspostavlja multikulturalnost.“ (Bučko, 2019, 5) Samim time govorimo o ovisnosti ta dva pojma i o napretku odnosa različitih kultura.

Pojam multikulturalizma prvi put se pojavio u svom političkom značenju u Kanadi '70-tih godina, a kao termin u akademskom rječniku je prisutan tek posljednjih 40-tak godina te je kao takav podrazumijevao kompromis, međusobnu ovisnost, revitalizirajući univerzalizam i jednu širu intelektualnu zajednicu (Mesić, 2006). Dakle, pojam je kao takav zapravo vrlo kratko u uporabi. Prema Puzić (2005) multikulturalizam obuhvaća suživot kultura na jednom prostoru, ali i kulturnu politiku, dok Mesić (2006) pak pojmu pridodaje i druge različitosti u borbi za priznavanje identiteta poput ženski pokret, gay i lezbijske grupe, invalidi, stariji itd. Ono što je važno napomenuti je kako je termin multikulturalizma i u vezi s tim multikulturalno obrazovanje, korišteno od strane autora anglosaksonskog (engleskog) govornog područja, a interkulturalizam, kulturno pluralno društvo i interkulturalno obrazovanje¹ korišteno je od većinom europskih autora (Drandić, 2013). Također, prema Drandić (2013) u pojmu multikulturalizma prefiks „inter“ (lat. među) navodi na međuodnos i preplitanje, dok „multi“ (multus, lat. mnogo) navodi na istodobno postojanje više kultura.

U Europi je multikulturalizam danas prikazan sve više kao politička praksa kontrole različitih, kako navode Sršen i Bogeljić (2014). Realno stanje stvari na terenu

¹ U ovom radu pojam interkulturalno obrazovanje ujedno uključuje i odgoj.

pak prikazuje svojevrsni prostor u kojem se sukobljavaju različite prakse i diseminacije različitih kulturnih obrazaca, čije uvjete postavlja dominantna zajednica. Samim time ne iznenađuje potreba u kojoj manjinske i deprivilegirane skupine u Europi, preko svojih zastupnika, zahtijevaju jednakost u društvu. Isto tako, prema Sršen i Bogeljić (2014) multikulturalizam postaje okvir za redefiniranje pojmova kao što su asimilacija i kulturni relativizam iz kojeg proizlazi i potreba zajedničkog sustava značenja i vrijednosti.

Vijeće Europe je 1970-tih godina uvelo pojam interkulturalizma. Razlog leži u imigracijama koje su ujedno i potaknule proces u kojem je interkulturalizam ubrzo postao i dio politike europskih integracija. Kako se interkulturalizam koristio u Americi od tridesetih do pedesetih godina 20. stoljeća, a čiji razlog korištenja leži u zahtjevima bijelih imigranata za većom pravednošću i jednakošću u američkom društvu, Banks (2004) iz navedenog razloga tvrdi kako razdvajanje termina multikulturalizma i interkulturalizma nije opravdano.

U novije vrijeme često je korišten termin multi/interkulturalizam koji, kako kažu Grant i Sleeter (2007), odražava različite politike i prakse koje su kroz jednakost i pravednost (u zajednici i cijelom društvu) usmjerene na poštovanje kulturnih raznolikosti na svim razinama.

2. INTERKULTURALNO OBRAZOVANJE

Različita su stajališta i određenja teoretičara interkulturalnog obrazovanja prema istome. Razlog leži u složenosti termina, sukladnosti stava kakvo interkulturalno obrazovanje treba biti te jasnog određivanja jedinstvenih ciljeva.

Kako je pojavom kulturnih različitosti migranata Vijeće Europe uvelo termin interkulturalizam, 70.-tih godina 20.-og stoljeća uvjetovalo je i uvođenje interkulturalnog obrazovanja, čiju je ideju definicije interkulturalizma istoimeno Vijeće prihvatilo od začetnice interkulturalnosti i interkulturalnog obrazovanja Micheline Rey-Von Allmen sa Sveučilišta u Ženevi. Njezino definiranje interkulturalnog obrazovanja temelji se na interakciji, razmjeni, desegregaciji, reciprocitetu, međuovisnosti i solidarnosti kao i priznavanje iskazivanja pojedine kulture i interakciji različitih kultura (Drandić, 2013). S druge pak strane, interkulturalno obrazovanje je obrazovanje koje „...priznaje činjenicu

jezične i društveno-kulturne pluralnosti/raznolikosti na razini organizacije, sadržaja kurikuluma i nastavnih metoda. U svim temama uključene su različite perspektive, usporedbe i kritičke analize. Kulture i jezici nacionalnih manjina ili migranta mogu biti dio ovog procesa ovisno o okolnostima. Neovisno od fizičke prisutnosti osoba s različitim društveno-kulturnim i jezičnim porijeklom, osnovna ideja je poštivati sve i svakog bez obzira na društvenokulturne i jezične razlike. To nije očito, znajući da različite sadržajne zastupljenosti (na primjer u udžbenicima) koje uključuju etnocentrični pogled, to jest navodnu superiornost zapadne civilizacije“ (Allemann-Ghionda, 2008, prema Drandić, 2013, 20). Interkulturalno obrazovanje bi trebalo biti usmjereno na učenju poštivanja sve i svakoga, a isto tako bi i sadržaji u poučavanju trebali biti u skladu s istim. Allemann-Ghionda (2008, prema Drandić, 2013, 20) ujedno definira tri moguća pristupa interkulturalnog obrazovanja, a to su:

- „Učenje o kulturnoj raznolikosti u cilju razvoja tolerancije i poštovanja među učenicima, uz jačanje borbe protiv rasizma i ksenofobije;
- Međunarodna dimenzija, koja bi trebala omogućiti razumijevanje suvremenih kulturnih raznolikosti u svom povijesnom i društvenom kontekstu;
- Europska dimenzija, koja bi trebala omogućiti učenicima da razviju osjećaj europskog identiteta.“

Isti autor ujedno tvrdi kako je interkulturalno obrazovanje u većini europskih država dio službene obrazovne politike. Primjer toga su Njemačka i Italija gdje učenici migranti uz redovite škole pohađaju i programe na manjinskim jezicima. Zatim, Francuska u kojoj se kroz određene programe provodi jezična i kulturna asimilacija za učenike migrante te solidarnost i jednake mogućnosti za sve. Još jedan primjer je i Velika Britanija koja se oslanja na nacionalnu koheziju i građanski odgoj zajedno s vjerskom jednakosti migranata i etničkih manjina u obrazovnom sustavu. Austrija interkulturalno obrazovanje temelji na obrazovanju kroz demokratsko građanstvo, a Belgija je usmjerena na uklanjanje svih oblika isključivanja i diskriminacije temeljene na etničkom, religijskom ili kulturnom porijeklu. Dok u Estoniji interkulturalno obrazovanje uključuje integraciju ruske nacionalne manjine u redovnu školu, Španjolska se pak kroz cijeli kurikulum usmjerava na integraciju migranata (Allemann-Ghionda, 2008, prema Drandić, 2013). Takvo interkulturalno obrazovanje, odnosno obrazovna politika

usmjerena je na svojevrsno zadovoljenje prava migranata i/ili manjina, a ne na učenju kulturne raznolikosti, razumijevanje tih raznolikosti u suvremenom, ali i povijesnom društvenom kontekstu te na učenju razvijanja osjećaja europskog identiteta.

Bartulović i Kušević (2016, 8), iz određenja interkulturalnog obrazovanja nekih od najznačajnijih autora tog područja, ističu kako je „...temeljni cilj interkulturalnog obrazovanja omogućavanje kvalitetnog obrazovanja za sve učenike – ne s obzirom na ili usprkos njihovim razlikama, nego tako da te razlike uzimamo kao temelj autentičnosti i svrhovitosti odgojno-obrazovnoga procesa“. Takvo obrazovanje je onda usmjereno na promicanje različitosti društvenog bogatstva i kroz proces poučavanja i učenja na razumijevanje, razvoj odnosa, ali i na analizu društvenih odnosa i transformaciju društva prema pravednosti. Prema tome, interkulturalno obrazovanje oblikuje učenike kao autonomne, hrabre i empatične ljude koji osim aktivnog i angažiranog sudjelovanja ujedno pridonose zajednici kojoj žive (Bartulović i Kušević, 2016). Ipak većina autora s područja interkulturalnog obrazovanja slaže se u ideji u kojoj se interkulturalno obrazovanje shvaća kao koncept koji je namijenjen svima, a ne samo kulturno različitim učenicima (Bartulović i Kušević, 2016). Takav proces, prema riječima Bartulović i Kušević (2016), u praktičnom pogledu je zahtjevan i spor, jer svaki građanin na nacionalnoj i međunarodnoj razini ima pravo na obrazovanje koje uključuje poštovanje njihove vlastite kulture, tradicije i identiteta. Zbog obrazovanja koji prepoznaje samo vlastitu tradiciju i koja kao takva služi kao temelj za procjenjivanje vrijednosti drugih kultura dovodi do „kulturalnog zatvora“ (Gundara, 2000, prema Bartulović i Kušević, 2016). Bartulović i Kušević kao rješenje ovog problema vide u interkulturalnom kurikulumu „...koji odražava bogatstvo različitih kulturnih tradicija i pruža dionicama odgojno-obrazovnoga procesa prostor za samoartikulaciju iz perspektive vlastitih kulturnih standarda, a ne onih koje nameće dominantna eurocentrična tradicija“ (Bartulović i Kušević, 2016, 12).

2.1. Interkulturalna kompetentnost učitelja

Za stvaranje kvalitetnog interkulturalnog obrazovanja i za postizanje ciljeva takvog obrazovanja važna je i kompetencija samih učitelja. Oni se sve više suočavaju s izazovima organiziranja i izvođenja nastave u višekulturnim sredinama. Kulturna

različnost učenika zahtijeva drugačiji pedagoški pristup, razrađene metode i taktike ali i prilagođene teme i sadržaje. Bartulović i Kušević (2016) navode kako nije dovoljno da učitelji raspolažu samo znanjem, već da bi trebali biti u stanju promatrati stvari objektivno, ali imati i dovoljnu empatičnost kao i biti u stanju poticati nenasilnu komunikaciju i znati pružiti pomoć osjetljivim pojedincima.

Kao u određivanju pojma interkulturalizma, tako i u interkulturalnim kompetencijama postoje različiti pristupi autora što bi i kakvo bi ono trebalo biti. Drandić (2013) navodi da je zajedničko svim autorima ipak naglasak koji stavljaju na kompetenciju koja čini više međusobno povezanih dimenzija, a koja pak dovodi do osiguravanja učinkovite međukulturalne interakcije. Iako se već više od dvadeset godina multi/interkulturalno obrazovanje na različite načine implementira u europski i američki sustav obrazovanja, nažalost isti napor u obrazovanju učitelja po tom pitanju stavljen je na minimum, što dovodi do male ili nikakve pripremljenosti učitelja za rad koji se temelji na multi/interkulturalnim načelima poučavanja i učenja (Gorski, 2009, Grant i Secada, 1990, prema Bartulović i Kušević, 2016). Sukladno tome ne čudi činjenica u kojoj nedovoljna pripremljenost dovodi do izbjegavanja razgovora koji se dotiče multi/interkulturalne tematike kao i do nelagode samih učitelja, a upravo učitelji nose najveći teret u preuzimanju odgovornosti za multi/interkulturalno obrazovanje. Ipak, Bartulović i Kušević (2016) upozoravaju kako nam se ne smije dogoditi da „...upadnemo u zamke upiranja prstom u nastavnike i promatranja sustavnih problema kroz prizmu individualne odgovornosti“ (Bartulović i Kušević, 2016). Učitelji bi trebali kroz cjeloživotno obrazovanje steći potrebna nova znanja, otvorenost, pozitivan stav, nove vještine itd. kako bi se pokrenulo rješavanje problema interkulturalnog obrazovanja, a ne da učitelji raspolažu samo znanjem o različitosti, jer učitelji koji poboljšaju znanje i stavove o drugim kulturama mogu otkriti, prepoznati i razumjeti, osim vlastite kulture, pripadnike drugih kultura i otkriti vlastite predrasude (Sablić, Škugor i Malkić, 2010). Učitelj bi trebao biti otvoren prema različitosti koja olakšava višeznačnu ulogu u interkulturalnom obrazovanju.

2.2. Interkulturalno obrazovanje u Hrvatskoj

Interkulturalno obrazovanje u teorijskom smislu u Hrvatskoj ne razlikuje se

previše od europskog, ističe Sekulić-Majurec (1996). Iako Hrvatska ne posjeduje nikakav zasebni propisani dokument o interkulturalnom obrazovanju, ono je pak određeno kroz brojne dokumente kao što su Ustav RH, zakoni, dokumenti Sabora RH, dokumenti ministarstava itd. Primjerice Ustav Republike Hrvatske² propisuje načelo jednakosti svih građana pred zakonom, prava i slobodu bez obzira na njegovu rasu, boji kože, spolu, jeziku, vjeri, političkom ili drugom uvjerenju, nacionalnom ili socijalnom podrijetlu, imovini, rođenju, naobrazbi, društvenom položaju ili drugim osobinama (članak 14.). Članak 69. istoimenog zakona navodi kako je država dužna štiti znanstvena, kulturna i umjetnička dobra kao duhovne narodne vrednote, dok Ustavni zakon o pravima nacionalnih manjina prepoznaje etičku i multikulturalnu raznolikost kao doprinos promicanju razvoja Republike Hrvatske, uz važnost duha razumijevanja, uvažavanja i tolerancije (članak 3.). Hrvatska je ujedno i potpisnica svih važnih međunarodnih dokumenata koji ističu važnost poštivanja interkulturalizma poput Opće deklaracije o ljudskim pravima³ koji u članku 26. navodi pravo obrazovanja za svakoga kao i kako ono „mora biti usmjereno punom razvoju ljudske osobnosti i jačanju poštivanja ljudskih prava i temeljnih sloboda. Ono mora promicati razumijevanje, toleranciju i prijateljstvo među svim narodima, rasnim ili vjerskim grupama te podupirati djelovanje Ujedinjenih naroda na održavanju mira“ (Opća deklaracija o ljudskim pravima, 1948). Isto tako iz članka 4. Zakona o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi⁴ (2020) nalazimo jedan od ciljeva odgoja i obrazovanja u školskim ustanovama koji se zalaže za odgoj i obrazovanje učenika u skladu s općim kulturnim i civilizacijskim vrijednostima, ljudskim pravima i pravima djece, osposobljavanje za život u multikulturalnom svijetu kao i za poštivanje različitosti, toleranciju te aktivno i odgovorno sudjelovanje u demokratskom razvoju društva. Takvi i slični dokumenti nam, kako navodi Sekulić-Majurec (1996), govore što treba raditi, ali na pitanje *kako* napraviti, a pri tome uzimajući u obzir uvažavanje hrvatskog društva i školstva, odgovor treba istraživati i razvijati.

U Hrvatskoj je, prema Drandić (2013), interkulturalno obrazovanje prolazilo kroz nekoliko različitih faza poput onih sedamdesetih i osamdesetih godina dvadesetog

² www.zakon.hr (22.7.2020.)

³ www.mvep.hr (22.7.2020.)

⁴ www.zakon.hr (22.7.2020.)

stoljeća u kojoj se značaj u obrazovanju u školama davao isključivo djeci izvan državnih granica koji pripadaju emigrantima u iseljeništvu, te se davao značaj obrazovanju na jeziku i pismu nacionalnih manjina u Hrvatskoj. Veliku ulogu u oblikovanju i provođenju obrazovanja nacionalnih manjina utjecala su i ratna zbivanja devedesetih godina prošlog stoljeća, čije se obrazovanje nastavilo i u poslijeratnom razdoblju sve do danas. Zakon o odgoju i obrazovanju na jeziku i pismu nacionalnih manjina (2000) obrazovanje provodi kroz tri osnovna modela i posebne oblike školovanja:

1. model A – nastava na jeziku i pismu nacionalnih manjina
2. model B – dvojezična nastava
3. model C – njegovanje jezika i kulture
4. oblik nastave u kojem se jezik nacionalne manjine uči kao jezik sredine
5. posebni oblici nastave: ljetna škola, zimska škola, dopisno-konzultativna nastava
6. posebni programi za uključivanje učenika romske populacije u odgojno-obrazovni sustav.

U Nacionalnom okvirnom kurikulumu (2010,16) interkulturalizam je naveden kao jedno od načela, a određen je kao „razumijevanje i prihvaćanje kulturnih razlika kako bi se smanjili neravnopravnost i predrasude prema pripadnicima drugih kultura“. Sadržaji multi/interkulturalizma pojavljuju se i u međupredmetnim i interdisciplinarnim temama poput građanskog obrazovanja, osobnog i socijalnog razvoja i sl. (Topić, 2010). Ninčević (2009) konstatira kako bi svrha obrazovanja trebala biti u poučavanju suodnosa nositelja različitih kultura, a ne na poučavanju o različitim kulturama. Topić (2010, 410) pak iznosi slijedeće: „Sama dinamika odnosa, aktivnost suodnosa različitih kultura nedovoljno je naglašena te se shvaćanje pluralizma zadržava na multikulturalizmu ne prelazeći u interkulturalizam koji podrazumijeva interakciju.“

Rezultati interkulturalnog obrazovanja i dalje će biti u površnosti sve dok se u samu praksu ne unese njezina prava vrijednost i shvaćanje te usmjeri na pravovaljani cilj.

2.3. Interkulturalizam kroz glazbeno obrazovanje

Glazba osim glazbenog značenja pruža nam i ono izvanglazbeno te pobuđuje u nama određenu emociju, asocijaciju, pripadnost i sl. Ne radi se o igri slučaja kada iz

jedne glazbene priče možemo saznati kulturološku i antropološku pozadinu te priče. Isto tako, ista melodija može davati različiti značaj na različitim kulturnim okruženjima. Pravo bogatstvo nalazi se upravo iza svakog tona, njezine visine, ritma, dinamike tempa i boje.

Djeci je prirodno urođen interes za glazbu. „Umjetnički odgoj, a posebice glazbeni pomaže u međusobnoj interakciji s drugima kroz kreativno izražavanje, posebno ako je riječ o glazbi različitih kultura.“ (Bučko, 2019, 8) Radocy i Boyle (1997) ističu ako uzmemo u obzir da kultura utječe na glazbeno ponašanje, a glazba također utječe i odražava kulturne vrijednosti, sukladno time djeca ne uče samo glazbu već i jezik i kulturu upoznajući glazbu kulture koja nije njihova.

Učestale demografske promjene utjecale su na stvaranje i miješanje različitih kulturnih zajednica posebno u zemljama kao što je SAD (Dobrota, 2012). Zajedno s tim, metode koje su se koristile u učenju postaju neodgovarajuće i iziskuju promjenu koja će pratiti tok društvenih promjena. Zahvaljujući razvoju tehnologije, glazba je ubrzo postala dostupna svima, što ju je učinilo ujedno i jednostavnijim, ali i značajnim sredstvom u podučavanju. Dobrota (2012) ističe kako glazbeni pedagozi u većini nisu skloni prilagoditi se novim promjenama što utječe i na glazbene programe koji ne idu u korak s potrebama današnjih učenika.

Kako bi bolje razumjeli poziciju interkulturalizma u glazbi u Hrvatskoj, u nastavku slijedi prikaz i osvrt najvažnijih događaja u svijetu prema Dobroti (2012) koji su bitni za razvoj interkulturalnog glazbenog obrazovanja.

Konferencija održana 1966. koju je organiziralo društvo pod nazivom International Society for Music Education (ISME), imala je za temu obrazovanje glazbenih pedagoga i potreba uključivanja glazbe različitih kultura u glazbenu nastavu na svim nivoima. Kako ističe Dobrota (2012), zaključci konferencije bili su kako se u praksi ekspresija kulture kroz glazbu smatra i provodi kroz etnomuzikološki pristup glazbi i njezinim sadržajima. S druge pak strane doneseni su konkretni zaključci koji su podijeljeni u četiri skupine koje čine: *generalne preporuke*, *generalni obrazovni ciljevi*, *glazbeno-obrazovni ciljevi* i *metodološke preporuke*. *Generalne preporuke* ističu cilj u kojem je važno postizanje što boljeg razumijevanja umjetničkih vrijednosti pojedinih kultura na način na koji se one manifestiraju u kontekstu prošlosti i sadašnjosti svake

pojedine kulture. Također, bavljenje stranim kulturama kako bi se razvila otvorenost i nesklonost predrasudama, ali i temeljito upoznavanje barem jedne strane kulture glazbenih pedagoga kako bi što bolje približili glazbenu kulturu učenicima navode se u *generalnim obrazovnim ciljevima*. *Glazbeno-obrazovni ciljevi* ističu poučavanje različitih glazbenih kultura uključujući i kontekst iz kojeg potječu, zajedno s osiguranim autentičnim glazbenim materijalima na svim nivoima obrazovanja, dok *metodološke preporuke* navode kako je u radu važno riješiti problem notacije i prezentacije glazbe različitih kultura, bez obzira na pojmove i tehnike europske glazbene tradicije te da bi se trebalo osigurati glazbeni primjeri koji se mogu koristiti u glazbenoj poduci (Kraus, 1966, prema Dobrota, 2012).

U Tanglewoodu 1967. godine održan je Simpozij čiji rezultat održavanja naglašava potrebu u kojem će glazbeni pedagozi oslušivati potrebe društva i pojedinca koji se „susreću s posljedicama promjene vrijednosnih sustava, otuđenja, generacijskog jaza, rasne diskriminacije, te novih izazova dokolice“ (Dobrota, 2012, 5). Druga točka od osam točaka deklaracije Simpozija odnosi se upravo na interkulturalno glazbeno obrazovanje, a govori slijedeće: „Glazbenoj nastavi pripada glazba svih stilova, formi i kultura. Glazbeni repertoar trebao bi se proširiti i obuhvatiti glazbu našeg vremena u svoj njenoj raznolikosti i bogatstvu, uključujući i popularnu tinejdžersku glazbu, avangardnu glazbu, američku narodnu glazbu, te glazbu drugih kultura“ (Documentary Report of the Tanglewood symposium, 1968, prema Dobrota, 2012, 5).

Idući važan događaj koji Dobrota (2012) navodi je simpozij održan 1988. pod nazivom Multicultural Symposium: Multicultural Approaches to Music Education na kojem se raspravljalo upravo o važnosti interkulturalne glazbene poduke. Zaključci koji su doneseni uključuju potrebu uvođenja interkulturalnog glazbenog obrazovanja od samih početaka formalne glazbene poduke kroz aktivnosti pjevanja, sviranja, slušanja, glazbene kreativnosti i pokreta uz glazbu. Isto tako ukazana je i potreba interkulturalnog glazbenog obrazovanja samih glazbenih pedagoga tijekom studija, ali i kasnije putem raznih seminara i radionica (Anderson, 1991, prema Dobrota, 2012).

Simpozij Tanglewood II – Charting the Future održan je 2007. godine. Potreba održavanja ovog simpozija nastala je iz stvaranja inovativnih načina ekspresije i raznolikost glazbene prakse koja prije nije bila vidljiva. Deklaracija drugog simpozija

sadrži deset točaka od kojih se četiri odnose na interkulturalno glazbeno obrazovanje, a to su:

1. *Ljudi i glazba*. Ljudi su inherentno muzikalni. Glazba povezuje ljude širom svijeta. Bez bavljenja glazbom razvoj intelektualnih, emocionalnih i duhovnih aspekata života bio bi uvelike osiromašen.

5. *Jednakost pristupa*. Društvo najbolje funkcionira kada su resursi distribuirani jednako i pošteno. Sve osobe imaju pravo na glazbenu poduku i sudjelovanje u glazbenim aktivnostima bez obzira na dob, religiju, klasu, nacionalnost, kulturu, seksualnu orijentaciju i mjesto boravka. Obveza naše profesije je raditi u smjeru navedene jednakosti pristupa.

6. *Promjene programa i inovacija*. Kulturna značenja i vrijednosti utjelovljeni su u svakom aspektu procesa učenja i podučavanja. Program stalno evoluirao i ide u smjeru potreba zajednice i učenika, te bi trebao reflektirati ravnotežu između utemeljenih tradicija i inovacija.

7. *Važnost istraživanja*. Nalazi u brojnim akademskim poljima, koju su direktno povezani s obrazovanjem, ali i koji su izvan njegovog tradicionalnog djelokruga, proširuju i produbljuju naše razumijevanja učenja i podučavanja. Istraživanje u području kognitivnih znanosti, sociologije, te ostalih područja, poput muzikologije i etnomuzikologije, posebno su važna za procese glazbenog obrazovanja (www.bu.edu/tanglewoodtwo/, prema Dobrota, 2012).

U Hrvatskoj glazbene kulture manjina žive prvenstveno kroz amaterska kulturna događanja, a kada govorimo o školskom sustavu Hrvatske, onda možemo reći kako je on bio do 2006. godine pretežito usmjeren na enciklopedijska, a ne funkcionalna znanja. Sadržaji takve nastave bili su preopterećeni velikim brojem podataka kao i enciklopedijskih sadržaja, dok se nastava izvodila putem predavanja. Godine 2005. predložen je Hrvatski nacionalni obrazovni standardi (HNOS) s namjerom rasterećenja nastavnog gradiva od nepotrebnih sadržaja i oblikovanja cjelovitog pristupa obrazovnom procesu koji uključuje ciljeve odgoja i obrazovanja, odgojno-obrazovne sadržaje, prijedloge metoda poučavanja, očekivane ishode učenja i poučavanja te nastavno okružje. HNOS je trebao unaprijediti hrvatsko školstvo na načelima škole za sve, uvažavajući posebno odgojno-obrazovne potrebe i posebne potrebe skupina i

pojedince. Nakon eksperimentalnog uvođenja HNOS-a u 5% osnovnih škola u školskoj godini 2005./2006. te nakon uvođenja zakonskih pretpostavki, pristupilo se uvođenju HNOS-a u sve osnovne škole u školskoj godini 2006./2007., s novim Nastavnim planom i programom. U Nastavnom planu i programu za osnovnu školu (2006, 10) navedeno je među ciljevima odgoja i obrazovanja sljedeće: „Suvremeno društveno-kulturno okruženje pretpostavlja odgoj i obrazovanje odgovorne, istinoljubive, tolerantne i solidarne osobe, osobe stvaralačkog duha, s dubokim osjećajem za očuvanje nacionalne i kulturne baštine, te poštivanje vrijednosti drugih kultura i naroda.“ Iako se interkulturalna kompetencija u dokumentu često spominje, kada pogledamo dio koji se odnosi na predmet Glazbene kulture, tada ne nalazimo nikakav naputak koji se odnosi na interkulturalno glazbeno obrazovanje, osim eventualno onog dijela teksta u kojem stoji kako: „Obvezni dio nastavnog sadržaja mora biti slušanje i upoznavanje svih pojavnih oblika glazbe: od tzv. umjetničke glazbe, preko narodne (domaće) i strane, do jazza i popularnih žanrova svih vrsta.“ (Nastavni plan i program za osnovnu školu, 2006, 66). U tom smislu glazbenom pedagogu je ostavljen prostor za interkulturalni dijalog iako je upitno koliko glazbenih pedagoga vidi interkulturalizam u tom prostoru i još bitnije, provodi li ga.

Želja za boljim obrazovanjem pokrenula je početkom 2016. godine objavljivanje prve verzije nacionalnog i predmetnih kurikula za sve stupnjeve obrazovanja pod nazivom Cjelovita kurikularna reforma. Kako bi se izradio dobar kurikulum nužna je suradnja znanstvenika koji daju teorijske okvire kao i praktičara iz škola koji oblikuju praktično izvođenje. U ovom slučaju izostalo je uključivanje znanstvene zajednice što se ujedno odrazilo i na kvalitetu kurikula. Iz navedenog razloga Cjelovita kurikularna reforma u svom izvornom obliku nije zaživjela u hrvatskim školama. Ipak, u školskoj godini 2018./2019. uvodi se eksperimentalni program pod nazivom „Škola za život“⁵. U eksperimentalnom programu sudjeluje 48 osnovnih i 26 srednjih škola iz svih županija te se, kada govorimo o predmetu glazbene kulture, on provodio u 1. i 5. razredu. Nova odluka o donošenju kurikuluma za nastavni predmet Glazbene kulture za osnovne škole i Glazbene umjetnosti za gimnazije objavljena je u Narodnim novinama 22. 1. 2019. U usporedbi s Nastavnim planom i programom iz 2006. godine po prvi puta se navodi uz

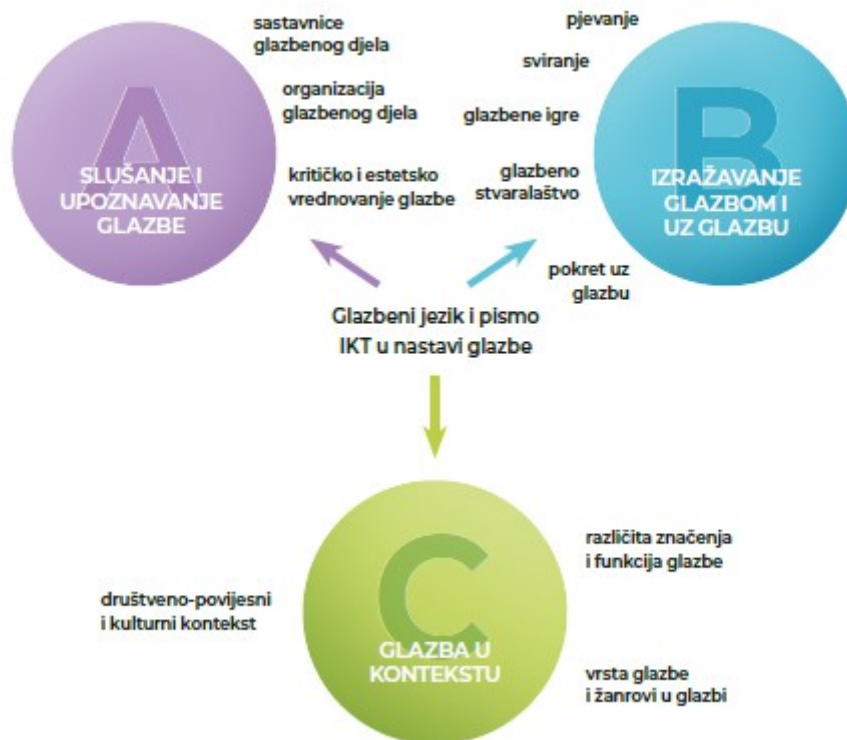
⁵ www.skolazazivot.hr (20.6.2020.)

suvremeno poučavanje i učenje glazbe i uključivanje elemenata građanskog odgoja i interkulturalnog odgoja. Isto tako, u Predmetnom kurikulumu nastavnog predmeta Glazbene kulture za osnovne škole i Glazbene umjetnosti za gimnazije (2019, 5) navodi se nastava glazbe koja „potiče kreativnost učenika, razvija učenikove glazbene sposobnosti i interese, razvija učenikovu svijest o očuvanju povijeno-kulturne baštine i osposobljava ga za življenje u multikulturalnom svijetu“, dok je u načelima učenja i poučavanja istoimenog dokumenta navedeno i načelo interkulturalnosti koje kaže kako „upoznavanjem glazbe vlastite kulture i glazbe svijeta učenici razvijaju svijest o različitim, ali jednako vrijednim pojedincima, narodima, kulturama, religijama i običajima“.

2.3.1. Nastava Glazbene kulture – koncept provođenja

Osvrnemo li se na provođenje nastave Glazbene kulture (do kurikuluma iz 2019.) onda treba napomenuti kako se ona odvija jednim satom tjedno u osnovnoj školi te je dio obveznih predmeta od prvog do osmog razreda. Provodi se kroz *otvoren model* koji, kako navode Vidulin-Orbanić i Duraković (2012, 8, bilj.3), „sadržava obaveznu jezgru (slušanje i upoznavanje glazbe) te drugu aktivnost prema izboru učitelja i učenika. Aktivnosti mogu biti: pjevanje, sviranje, glazbeno opismenjavanje, glazbene igre, glazbeni projekti, stvaralaštvo i ples“. Novosti koje donosi predmetni kurikulum nastavnog predmeta Glazbene kulture za osnovne škole i Glazbene umjetnosti za gimnazije iz 2019. godine je organizacija samog predmeta Glazbena kultura koji proizlazi iz prirode same glazbe te je zbog toga ona: otvorena, integrativna i interdisciplinarna, odnosno učenje i poučavanje se prilagođava interesima i sposobnostima učenika i sklonostima nastavnika. Domene i odgojno-obrazovni ishodi predmeta su međusobno povezani i nadopunjuju se, a poželjne su brojne korelacije s ostalim predmetima, područjima i međupredmetnim temama. Također, treba napomenuti kako se učenje i poučavanje glazbe ostvaruje kroz tri domene koje su međusobno povezane i nadopunjuju se, a elementi koji objedinjuju ove domene su glazbeni jezik i glazbeno pismo koji su potrebni za aktivno slušanje te u slučaju aktivnog muziciranja odnosno sviranja; zatim informacijsko – komunikacijska tehnologija koja

uključuje upoznavanje učenika s programima na računalu, učenje glazbenog pisma pomoću računala, audio-obradu i eksperimentiranje sa zvukom i rad u programima za skladanje glazbe (Slika 1.).

Slika 1. Organizacija kurikuluma predmeta Glazbena kultura (preuzeto iz: Kurikulum nastavnih predmeta Glazbena kultura i Glazbena umjetnost za osnovne škole i gimnazije, 2019, 10)

Slijedi prikaz i pojašnjenje domena:

Domena A: ova domena se odnosi na aktivno slušanje i upoznavanje glazbe putem kojeg učenici upoznaju glazbu različitih stilova, vrsti, pravaca i sl. Aktivno slušanje se ostvaruje zadavanjem određenih zadataka putem kojih učenici sami dolaze do zaključaka o određenoj temi.

Domena B: ova domena se odnosi na izvođenje glazbenih aktivnosti – pjevanje, sviranje, glazbene igre, stvaralaštvo, pokret uz glazbu.

Domena C: ovoj domeni su polazište domene A i B na osnovu kojih učenik otkriva vrijednosti bogate regionalne, nacionalne i globalne glazbene i kulturne baštine, uočava razvoj, uloge i utjecaje glazbene umjetnosti na društvo te povezuje glazbenu

umjetnost s ostalim umjetnostima.

Odnos domena se mijenja kroz odgojno-obrazovne cikluse (Slika 2.). Nastavnik može tijekom nastavne godine nekoj od domena dati veću ili manju važnost s obzirom na interese učenika određenog razrednog odjela i specifičnosti školskog kurikulumu. U pet odgojno-obrazovnih ciklusa, prvi odgojno – obrazovni ciklus odnosi se na 1. i 2. razred osnovne škole, drugi ciklus na 3., 4. i 5. razred osnovne škole, treći na 6., 7. i 8. razred, a četvrti i peti ciklus se odnose na razrede u srednjoj školi i predmet glazbena umjetnost.

Slika 2. Odnos zastupljenosti domena u odgojno - obrazovnoj vertikali (preuzeto iz: Kurikulum nastavnih predmeta Glazbena kultura i Glazbena umjetnost za osnovne škole i gimnazije, 2019, 10)

Ovakav model u nastavi otvara mogućnost učiteljima i daje veliku slobodu u biranju sadržaja nastave.

3. MOGUĆNOSTI INTERKULTURALNOG PRISTUPA NASTAVI GLAZBENE KULTURE: PRIKAZI NASTAVNIH JEDINICA

Osim pedagoških implikacija odgoja i škole, Vidulin-Orbanić i Duraković (2012) ističu da su u stalnom propitivanju specifičnosti nastave. „Proučava se i istražuje opća teorija odgojno-obrazovnog procesa (područje didaktike) i pojedinačna pitanja vezana

uz konkretan predmet, s konkretnim sadržajem i konkretnim učinkom (područje metodike nastave). Metodika ne propituje odgojne ciljeve koje postavlja društvo i koje tumači pedagogija, nego ih preuzima i primjenjuje u odgojno-obrazovnom procesu. Prema općoj teoriji nastavnog procesa ona strukturira i razrađuje uspješne paradigme za rad u određenom predmetu i predmetnom području.“ (Vidulin-Orbanić i Duraković 2012, 2) Metodika je danas od velike važnosti u odgoju i obrazovanju i kroz nju se proučavaju pitanja kao što su nastavni plan i program, cilj i zadaci glazbene nastave, nastavne metode, nastavna pomagala, nastavna sredstva, organizacija nastavnog sata te priprema za nastavu (Dobrota, 2012). Predispozicije dobre pripreme svakako leži u kvaliteti proučavanja tih pitanja, ali ujedno i u vještom spajanju svih znanja i vještina učitelja te pravilnom raspoređivanju gradiva kroz uvodni, središnji i završni dio nastavnog sata (Vidulin, Plavšić i Žauhar, 2020). Sukladno tome metodička priprema učitelja, ali i nastavnog sata iziskuje dobro poznavanje svake nastavne komponente kao i sadržaja koji se obrađuje. Zadaci koji se postavljaju, ističe Rojko (2012), moraju biti odgovarajući sadržaju, moraju zadovoljiti didaktičke i glazbeno-estetske kriterije, jer je cilj glazbene nastave estetsko odgajanje učenika, odnosno učenikovo razvijanje sposobnosti opažanja, doživljavanja, vrednovanja i ostvarivanja lijepoga.

Vidulin (2015, 190) ističe sljedeće: „Kao najvažniji ishod odgoja i obrazovanja smatra se intelektualni, emocionalni i socijalni razvoj pojedinca, s naglaskom na formiranje stavova i usvajanja moralnih i kulturnih vrijednosti. Usvajanje kulturnih obrazaca postaje važan način prilagođavanja pojedinaca društvenim zahtjevima i normama koje su neophodne za suživot. Na taj način razvija se i pojedinac i ljudska zajednica čime se stvara jezgra kulture, omogućuje se kulturni transfer i napredak društva.“

Otvorena i suvremena nastava glazbe, kako ističe Vidulin (2020), utječe na oblikovanje glazbenog identiteta učenika. „Učenik unaprjeđuje znanja i vještine, sudjeluje u timskom radu, a uz razvoj stručno-glazbenih kompetencija djeluje se i na njegovu socijalnu i emocionalnu interakciju s drugima, što donosi nove vrijednosti u njegov život.“ (Vidulin, 2020, 23) Suvremena nastava sve više teži interdisciplinarnom pristupu koji pogoduje nastavi glazbene kulture, jer je i sama po sebi ona svestrana. Također, takva nastava okrenuta je prema tome da učenik bude aktivno uključen u

nastavu i da kroz aktivnost dođe do izražaja njegovo stvaralaštvo. Uz interdisciplinarni pristup učenju suvremeno obrazovanje uključuje i višemodalni pristup pri čemu se koriste multisenzorni i interaktivni pristupi učenju (Vidulin, Plavšić i Žauhar, 2020).

Nastavne jedinice koje su prikazane u ovome radu svakako imaju obilježja suvremene nastave, jer osim toga što se pridala pozornost aktivnom uključivanju učenika i poticanju stvaralaštva, također se pozornost pridala posebnostima rada prema spoznajno-emocionalnom pristupu u kojem se kroz ukazivanje na glazbena obilježja, a na osnovi doživljaja i zapažanja, stječu činjenična znanja, oblikuje se dojam o glazbi i stječe pozitivna reakcija prihvaćanja glazbe (Vidulin i Radica, 2017).

Za potrebe razumijevanja ovih nastavnih jedinica ujedno treba napomenuti kako Hrvatska priznaje 22 nacionalne manjine koji prema posljednjem popisu stanovništva iz 2011. čini broj od 328.738. Te nacionalne manjine su: Albanci, Austrijanci, Bošnjaci, Bugari, Crnogorci, Česi, Mađari, Makedonci, Nijemci, Poljaci, Romi, Rumunji, Rusi, Rusini, Slovaci, Slovenci, Srbi, Talijani, Turci, Ukrajinci, Vlasi i Židovi. U ovom radu prikazane su nastavne jedinice koje prikazuju rusinsku, makedonsku, srpsku, mađarsku i albansku nacionalnu manjinu. Kultura koja pripada rusinskoj, srpskoj i mađarskoj nacionalnoj manjini prikazuje kulturu koja pojedina manjina njeguje na istoku Hrvatske. Ove manjine izabrane su radi dostupnosti materijala kao i poznavanja tih kultura, bilo osobno, bilo uz pomoć kazivača⁶, pripadnika nacionalnih manjina.

Ove nastavne jedinice također su podložne izmjenama tj. prilagodbi koja ovisi o učiteljevoj svestranosti i kreativnosti.

Neke od naputaka koje su od važnosti u provođenju nastavnih jedinica su slijedeće:

- sav materijal koji se koristi (radni listići, zadaci, partiture,...) poželjno je ukasiti motivima nacionalne manjine koja se obrađuje (zastava, boje, simboli,...);
- sugerira se, ukoliko je to moguće, da učitelji budu odjeveni ili u bojama naroda koji prezentiraju ili da koriste elemente narodne nošnje (posuditi od obližnjih KUD-ova, prijatelja, itd.);

⁶ Tekstovi kazivača nastali su isključivo za potrebe ovoga rada te samim time nigdje nisu objavljeni. Kazivači su: Miroslav Pap, Ahneta Bučko Papharhaji, Jagoda Cvetičanin, Duško Topić, Zoran Novoselac, Rozalija Jakumetović i Patrik Andreja.

- učitelji bi trebali neko vrijeme provesti u okruženju manjine koju obrađuju, primjerice posjetom raznih kulturnih društava i/ili slušanjem djela kulture pojedine manjine (internet izvori);
- sav materijal valja dobro proučiti i poželjno je samostalno dodatno istražiti elemente koje su od interesa učitelja.

3.1. Rusinska nacionalna manjina: primjer artikulacije nastavnog sata Glazbene kulture

Nastavna jedinica za rusinsku nacionalnu manjinu inspirirana je popularnim Escape room-om. Zbog same prirode ovog tipa obrade gradiva, ali i složene prirode kulturnog bogatstva ovog naroda, nastavna jedinica sadrži veći broj materijala za učitelje, koji su od velike važnosti u razumijevanju cjelokupnog koncepta.

PRIPRAVA ZA NASTAVNI SAT⁷

Rusinska nacionalna manjina: *Escape room - Pradki*

Napomene učiteljima

1. Potrebno je pripremiti 9 kuverti. Svaku kuvertu potrebno je ukrasiti⁸ i umetnuti tekst sa zadacima.
2. Svaka kuverta treba biti numerirana radi lakšeg snalaženja (A1, A2, A3, B1, B2, B3, C1, C2, C3)
3. Isprintati zasebno rebuse, zagonetke i slagalice⁹ za svaku grupu.
4. Postaviti kuverte u učionici na odgovarajuća mjesta¹⁰
5. Potrebno je pripremiti notni zapis pjesme *Červena ruža trojaka* za svakog učenika
6. Internet poveznice:
Tam pod dubinu – Grupa „Aria“
<https://www.youtube.com/watch?v=Cnyz9tr668s>
Červena ruža trojaka – Ferkovo hudaci
<https://www.youtube.com/watch?v=Oc1fDrAcRjE>

⁷ Priprava je predviđena za učenike petog i šestog razreda osnovne škole.

⁸ Ideja je ukasiti kuvertu rusinskim vezom čiji se uzorak može pronaći u slikama upisom na internet tražilicu „rusinski vez“. Prikaz rusinskog veza (tj. stolnjaka) nalazi se u prilogu (Slika 1).

⁹ Slagalice je poželjno isprintati na tvrdem papiru ili kartonu kako bi se olakšalo rukovanje u igri.

¹⁰ Odnosi se na ona mjesta koja su povezana s rješenjima rebusa i zagonetki. Npr. ako je rješenje rebusa „stolica“ potrebno je staviti kuvertu na bilo koju stolicu u učionici gdje učenicima neće biti odmah vidljivo (učiteljeva/učiteljčina stolica).

Uvod:

Učitelj/ica prikazuje video isječak pjesme *Tam pod dubinu* grupe Aria (do 1:15). Zadatak učenika je odgonetnuti na kojem je jeziku pjevana pjesma ili bar kojoj grupi jezika pripada (rusinski jezik, slavenska grupa jezika).

Učitelj/ica najavljuje kako će se danas baviti rusinskom nacionalnom manjinom te kako će izgledati tijekom današnjeg sata.

Razred se podijeli u tri grupe – grupa A, grupa B, grupa C.

Učenicima se daje napomena kako upute i rješenja nisu jednake za sve grupe.

S obzirom na to kako se u jednom od tekstova nalazi pojam *metafore*, potrebno je provjeriti s učenicima znanje o tome pojmu.

Napomena: Uvodni dio bi trebao biti izveden što je kraće moguće.

Središnji dio:

1. Aktivnost – 1. kuverta

Svakoj grupi podijeli se prva kuverta. Grupi A kuverta A1, grupi B kuverta B1 i grupi C kuverta C1.

Učenici izvršavaju zadatke prema uputi koje se nalazi u kuverti.

Svaka grupa donosi učitelju/učiteljici šifru za prelazak na idući zadatak.

2. Aktivnost – rebusi

Šifre na temelju kojih učitelj/ica daje daljnje zadatke (rebus) su slijedeće:

Grupa A: **I Č D R C**

Grupa B: **D V D J H**

Grupa C: **R A U O I**

Učitelj/ica na temelju šifre daje papiriće s rebusima (Prilog 1.) i daje uputu svakoj grupi kako će pomoću rješenja rebusa saznati gdje se nalazi njihova druga kuverta.

Učenici izvršavaju zadatak.

Napomena: Učitelj/ica po slobodnom odabiru daje rebuse, jer nije određeno koji rebus kojoj grupi pripada.

3. Aktivnost – 2. kuverta (A2, B2, C2)

Učenici izvršavaju zadatke prema uputama koje se nalaze u kuverti.

Svaka grupa donosi učitelju/učiteljici šifru za prelazak na idući zadatak.

4. Aktivnost – zagonetke

Šifra na temelju kojih učitelj/ica daje daljnji zadatak (zagonetka) je slijedeća:

Šifra: **E H I D A J Q**

Učitelj/ica na temelju šifre daje papiriće sa zagonetkama (Prilog 2.) i dalje pojašnjava svakoj grupi kako će pomoću rješenja zagonetke saznati gdje se nalazi njihova treća kuverta.

Učenici izvršavaju zadatak.

Napomena: Kao i za rebuse, ni ovdje nije određeno kojoj grupi pripada koja zagonetka. Učitelj/ica po slobodnom odabiru daje svakoj grupi zagonetku.

5. Aktivnost – 3. kuverta (A3, B3, C3)

Učenici izvršavaju zadatke prema uputi koje se nalazi u kuverti.

Svaka grupa mora imati sve točne odgovore u zadatku kako bi dobili slagalicu.

Redoslijed odgovora su slijedeći:

NE, DA, DA, NE, DA.

Učitelj/ica daje slagalice (Prilog 4.,5. i 6.) svakoj grupi s točnim odgovorima.

Svaka grupa govori učitelju/učiteljici riječ koju su dobili kao rezultat rješavanja slagalice. Učitelj/ica riječi zapisuje na ploči.

Riječi trebaju tvoriti naziv pjesme koja će se obrađivati, a to je:

Červena ruža trojaka

Učitelj/ica učenicima govori ukratko o pjesmi (prijevod, o čemu pjesma govori, itd.).

RAD NA GLAZBI:

Slijedi gledanje video isječka pjesme *Červena ruža trojaka*.

Učitelj/ica najavljuje kako će učenici imati prilike vidjeti kako je to nekad izgledalo.

<p>Slijedi drugo gledanje video isječka.</p> <p>Zadatak učenika je odrediti izvođače, tempo i je li pjesma otpjevana jednoglasno ili višeglasno. Također učenicima treba skrenuti pozornost kako bi pogledali što više detalja koje se nalaze u rusinskoj kući.</p> <p>Učitelj/ica upućuje učenike kako se na stolu nalazi tradicionalni rusinski stolnjak.</p> <p>Učenicima se podijeli notni zapis pjesme <i>Červena ruža trojaka</i> (Prilog 8.)</p> <p>Slijedi demonstracija pjesme nakon kojeg učitelj/ica započinje proces učenja pjesme.</p>	<p><i>Je li vam se svidjela ova pjesma? Kakav je karakter pjesme?</i></p> <p><i>Koje sve instrumente prepoznajete? Kakav je tempo pjesme? Je li pjesma pjevana jednoglasno ili višeglasno? Tko su izvođači? Jesu li strofe melodijski bile drugačije ili se samo tekst mijenjao?</i></p> <p><i>Koje je ime za svirače na rusinskom jeziku? (Hudaci)</i></p> <p><i>Je li vam poznat ovaj uzorak sa stolnjaka? Gdje ste ga mogli uočiti tijekom igranja igre? (na kuvertama)</i></p>
<p style="text-align: center;">Završni dio:</p> <p><i>„Na svakoj zabavi se uz dobru glazbu i pleše pa ćemo i mi danas malo zaplesati.“</i></p> <p>Učenici se rasporede po učionici tako da svi imaju mjesta za kretanje.</p> <p>Učitelj/ica započinje s pokazivanjem koraka kretanjem dva koraka u desnu stranu i dva koraka u lijevu stranu (uzorak koraka: desna, lijeva, desna, lijeva, lijeva, desna, lijeva desna)¹¹.</p>	

¹¹ Primjer izvođenja isti je kao u video isječku pod nazivom *A dze idzeš Helenko, Helenko* (do 0:13) <https://www.youtube.com/watch?v=IzIt0R8IWNo>

Nakon što učenici usvoje iste korake, formira se krug u kojem se učenici zajedno s učiteljem/učiteljicom drže za ruke te se naučeni koraci izvode uz glazbu.

Za sam kraj sata prijedlog je kako bi svaki učenik rekao po jednu rečenicu o onome što je zapamtio s današnjeg sata.

Učenicima je potrebno podijeliti listiće s važnim informacijama sa sata. O tome koje informacije će se nalaziti na listiću, učitelj/ica sam/sama kreira.

DODATNI MATERIJAL ZA UČITELJA

Rusini pripadaju Istočnim Slavenima. U srednjem vijeku Rusinima su se zvali žitelji Kijevske Rusije. Tijekom vjekova mijenjale su se granice i države. U 19. stoljeću ovaj etnonim određivao je sve Istočne Slavene podanike Habsburške monarhije koji su živjeli u Galiciji i sjeveroistočnoj Ugarskoj.

Karpatski Rusini žive odavna na sjevernim i južnim padinama Karpata. Prostor na kojem su Rusini, makar do početka 20. st., činili većinu stanovništva naziva se Karpatska Rus. Prema današnjim međunarodnim granicama Karpatska Rus je smještena na području Poljske, Slovačke, Ukrajine i Rumunjske. Sve te zemlje Rusini nazivaju svojom domovinom.

Porijeklo Rusina je složeno. Ono nije bilo, kako se često sugerira, povezano isključivo s Kijevskom Rus'í, prema kojoj su nazvani. Preteče današnjih Rusina su: a) prvi Slaveni pristigli u Panonsku nizinu zajedno s Hunima i Avarima, b) Bijeli Hrvati, c) Rusini iz Galicije i Podolja, d) poslavenjeni Vlasi s jugoistoka. Štoviše, budući da su karpatski Rusini primili kršćanstvo cijelo stoljeće prije Kijevske Rus'í, moguće je da su se koristili pojmom Rusin i prije znatnije rusinske migracije sa sjevera (Magocsi, 2007).

U 18. stoljeću carica Marija Terezija svojom selidbenom politikom naseljavanja opustjela područja bačke nakon Mohačke bitke s Nijemcima, Mađarima, Slovacima i na kraju Rusinima. Najstarija doseljenička skupina koja se naselila upravo u 18. st. su panonski Rusini koji žive u Vojvodini (povijesna Bačka), odnosno sjeveru današnje Srbije (Doroslovu, Kulpinu, Krsturu, Kucuri, Kuli i Novom Sadu) i na krajnjem istoku Hrvatske, odnosno Srijemu (Petrovcima, Mikluševcima, Bačincima i Šidu). Rusini su se na područje Hrvatske počeli doseljivati 100 godina poslije doseljavanja u Ruski Krstur (Vojvodina). Rusini također žive i u Češkoj Republici, ali najveća skupina izvan domovine živi u Sjedinjenim Američkim Državama gdje se u 18. stoljeću doselilo oko

225 000 Rusina. Manji dio Rusina iselio se u Kanadu, Argentinu te Australiju.

Rusini nemaju svoju državu. U najboljem slučaju priznati su kao nacionalna manjina u većini država, ali do danas su nepriznati u Ukrajini. U Europi živi oko milijun ljudi rusinskog podrijetla, 620 000 u SAD-u , oko 20 000 u Kanadi.

Vjera i jezik

Rusini se kao grkokatolici zapravo razlikuju i od rimokatolika i od pravoslavaca. Crkvena služba je na staroslavenskom, a liturgija na rusinskom jeziku. U sklopu crkvenih običaja, može se reći da su Rusini očuvali i svoje narodne elemente. Rusini govore rusinski jezik i koriste ćirilčno pismo. Danas imamo kodificirane 3 inačice rusinskoga jezika. Jezik Panonskih Rusina danas se smatra najmlađim književnim slavenskim jezikom, a službeno je kodificiran 1923. godine. Panonsko rusinski jezik (*Руски јазик / Русински јазик*) je jezik koji se govori u sjevernoj Srbiji (Vojvodina) i istočnoj Hrvatskoj. Za razliku od istočnorusinskog jezika, koji se govori u Ukrajini i koji spada u grupu istočnoslavenskih jezika, zapadnorusinski jezik spada u grupu zapadnoslavenskih jezika i najbliži je slovačkom jeziku. Panonsko rusinski jezik, za razliku od slovačkog, ima naglaske na preposljednjem slogu, dok slovački na prvom.

Zapadnorusinski jezik koristi ćirilčno pismo prilagođeno ovom jeziku. Koristi se 31 slovo i dodatni meki znak:

Аа Бб Вв Гг Г'г Дд Ее Єе Жж Зз Ии Їи Йй Кк Лл Мм Нн Оо Пп Рр Сс Тт Уу Фф Хх Цц Чч Шш Щщ Юю Яя Ъ

Pradki¹²

Druženje mladih, prošnja i vjenčanja. Najuobičajeniji tradicionalni oblik druženja mladih prije vjenčanja bio je u prelima. Prela su bila na početku dvadesetog stoljeća vrhunac društvenog života mladih ljudi i njihova najbolja prilika da nađu sebi životnog druga. Kirbaji, sajmovi, druženja u školskim klupama i mobe bile su stoga u nekoliko sekundaran oblik društvenog života mladih u Slavoniji i Srijemu. Prela su dakle bila jedan od najznačajnijih faktora u društvenom uređenju i življenju sela. Prela kao običaj

¹² Tekst je preuzet iz knjige *Rusinska obitelj u istočnoj Slavoniji i zapadnom Srijemu*, autora dr. sc. Filipa Škiljana (2017).

nisu karakteristična samo za Rusine, već i za sve ostale etničke zajednice u istočnoj Hrvatskoj. Prela su se održavala uvečer, u jesenjim danima, do kasno u noć. Prela su se ranije održavala radi određenih poslova. Na njima se prela pređa, posebno u vrijeme kada je kod Rusina bila u običaju izrada odjeće od domaćih sirovina. Tijekom zime je trebalo pripremiti određene količine pređe za tkanje i izradu haljina i ostalih predmeta od tkanine koji su potrebni u kući. To se lakše obavljalo na prelima, u društvu. Pradki, kako Rusini zovu prela, održavali su se posebno za udane žene, a posebno za djevojke. Jedna od udanih starijih žena priređivala je prelo u svojoj kući, a sudionice su joj donosile svoje preslice i kudeljku za obradu. Prelje su bile čašćene različitim voćem i sličnim poslasticama. Djevojke su se okupljale u iznajmljenoj kući. Uz njih su se skupljali i mladići. Omladina se okupljala u grupama prema uzrastu. Na prelima je uglavnom kružila ista grupa prijatelja. U Mikluševcima su prela započinjala nakon kirbaja u Bačincima 31. listopada. Mladići su plaćali polovicu najma odmah, a drugu polovicu kasnije, a djevojke su osiguravale petrolej za svjetlo. Ta je kuća, kako navodi Ljiljana Radulovački, najčešće bila iznajmljena od neke udovice. Momci i djevojke su se na prelima zabavljali na različite načine. Neki su se maskirali i igrali maškara obilazeći kuće u kojima se obavljala svinjokolja. Momci su se maskirali u ženske likove i obrnuto. Darove koje bi dobili obilazeći kuće dijelili su među sobom na prelima (Radulovački 2010: 28-29). Đ. H. iz Petrovaca prisjeća se kako je kada je izašao iz škole (dakle završio školovanje, op.a.) odlazio u prela. U njima je postojala mogućnost upoznavanja djevojaka. Đ. H. ističe kako su samo ista godišta išla u prelo. (Kasnijih godina, ukoliko je bilo manje jednog godišta u selu, u prelo su odlazila i dva-tri godišta skupa). Đ. H. kazuje kako se na prelo išlo od 1. studenog do uskrsnog posta. „Platili smo jednu sobu oko 100 dinara za par mjeseci. U sobi su okolo bile klupe. Ženske su plele, a mi smo kartali. Tako sam upoznao i suprugu. Ona je imala petnaest, a ja sedamnaest. Na prelu smo bili dva godišta zajedno. Nije onda bilo da ideš po selu sa švalerom. Samo smo se navečer sastajali.“. Ipak, kako veli H. H. iz Mikluševca, nju je upravo majka nakon Drugog svjetskog rata „uhvatila na ulici sa švalerom, pa se morala udati“. E. N. iz Petrovaca također govori o iznajmljivanju kuće. „Sastajali smo se tokom zime u toj kući svaki dan osim ponedjeljka ili petka. Uz petrolejku smo se zabavljali do 10 ili 11 sati. Mi smo čak unajmili i svirače. U moje vrijeme bile su dvije ili tri generacije skupa. Ali, nije

se moglo lako iznajmiti kuću. Teško je bilo pronaći nekoga ko je hteo da iznajmi kuću za lumperaje. Na prelu smo najmili svirače, kolači su bili, a kralo se i kobasica (svatko je morao nešto doneti). Krali smo i po dvesta ili trista kila kukuruza za prelo, a imali smo jednog kolegu koji je kukuruz od nas kupovao, a onda skuplje prodavao.“. M. T. kazuje kako su bogatiji išli ranije (mlađi) u prela, a siromašniji kasnije. M. L.J. priča kako je išla u prelo. „Preko ljeta smo bili po selu. Kad je došla zima iznajmili smo jednu sobu. Bilo nas je 17 devojaka i 12 momaka. Platili smo pola odmah, a pola posle Božića. Bile su samo stolice i stol. Svako je dao malo novaca, a stajalo je oko 500 dinara. Gazdarica je ložila, pospremala i mi smo bili svaku večer do kraja februara tamo. Momci su svirali, kartali, igrali šah, a devojke su radile ručni rad. Subotom i nedjeljom smo pričali, igrali i pevali.“. M. B. rođena H. prisjeća se kako „pravoslavci nisu imali organizirano prelo pa su nam zavidjeli“. Na prelo se, prema riječima A. J., išlo u tri kuće u Mikluševcima: kod Sabadoša, kod Ramača i kod Sivča. I. J. iz Petrovaca sjeća se kako je u prelu, gdje je samo plela, smjela ostati samo do jedanaest u noći. „U jedanaest da budem kod kuće. Kad je zapištao policajac svi smo morali biti u svojim kućama.“. Osim na prelima, u kasnijem periodu, odmah nakon Drugog svjetskog rata, mladi su se zabavljali i u seoskim salama. I. J. iz Petrovaca se prisjeća kako je išla i u salu gdje se plesalo. „Igrali smo Kokošije šetnje. Igralo je dvoje po dvoje. Svirač je imao harmoniku. Kako je Kokošija šetnja igra na dugu relaciju parovi su se izmjenjivali. To je bilo kao ofiranje. Mame i tate su gledali kako plešemo.“. V. J. i A. J. iz Mikluševaca prisjećaju se kako su se upoznali u seoskom domu. „Bile su igranke u domu. Bio je ondje neki slepi harmonikaš iz Tompojevaca. On je svirao, a mi smo se upoznali na igranki.“.

Glazba¹³

Glazba je ogledalo naroda. U nju su utkana najfinija osjećanja, misli... iz čijih obrisa se oslikava karakter i osobnosti njihovog tvorca bez obzira na kojem stupnju intelektualnog razvoja on bio. Glazba čini značajan dio čovjekovog života. Prati ga od koljevke do groba. Vezana je za sve važnije životne segmente bilo da su oni uzrokovani srećom, sjetom ili pak dubokom tugom. Glazbeni mozaik u koji je jedan narod vjekovima

¹³ Tekst je napisao Miroslav Pap (kolovoz, 2020) – kazivač

usađivao sebe, može nam puno reći o njemu samom.

Narodna glazba Rusina, naizgled (naslušno) jednostavna, krije u sebi mnogo nedorečenog, pomalo mističnog, jer takva je sudbina Rusina, naroda rasutog po cijelom svijetu.

Naselivši krajeve tadašnje južne Ugarske prije više od 270 godina, Rusini su, uz ne baš pune kofere, donijeli sa sobom bogatu riznicu narodnih pjesama na kojima se i danas temelji rusinska narodna melodija i pjevana poezija. Dakako, na tom putu, spuštajući se sa obronaka Karpata, miješali su se sa drugim narodima i njihovom kulturom, te tako transformirali i svoju. Teško bi bilo povući jasnu liniju kojom bi definirali rusinsku narodnu glazbu, ali uz malo više pažnje mogu se izdvojiti neke karakteristike. Jedna od njih je svakako umjerenost koja se ogleda u jednostavnoj građenoj melodiji koju prati logična harmonija, katkad zapadajući u neku vrstu melankolije koja se često sudbinski pripisuje Rusinima. Čak i na vesele i šaljive teme primjetna je izvjesna uzdržanost u tempu (čast izuzecima) kao i sofisticirani izbor riječi prepun metafora kojima se između redova čita (pjeva) ono što je narodni tvorac htio iskazati. Uz to, česta je pojava višeglasja (dvoglas, troglas) te tako narodna muzička riznica Rusina obiluje duetima.

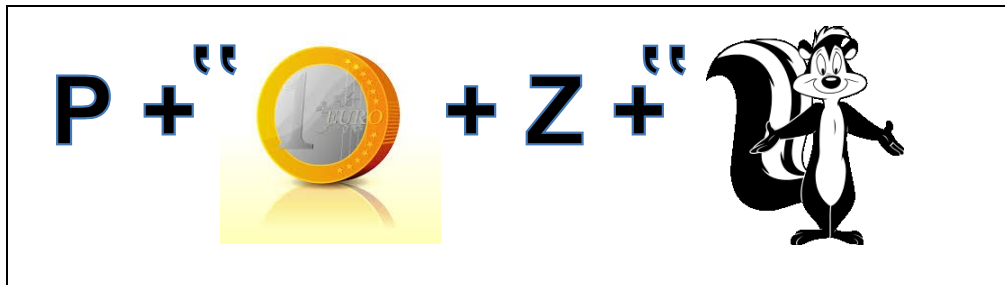
Jedan od najznačajnijih skrbnika narodnog glazbenog stvaralaštva Rusina je Onufri Timko, etnomuzikolog, kompozitor i dirigent. Sačinivši bogatu zbirku pjesama objavljenih u četiri knjige pod nazivom NAŠA PJESMA (НАША ПИСНЯ), dao je ogroman doprinos u području prikupljanja, sistematizacije i klasifikacije narodnih pjesama i tako nam pružio dobru osnovu za njihovo razumijevanje. Zbirka i danas ima značajnu primjenu u njegovanju rusinske narodne glazbe.

U novije vrijeme, narodna glazba zauzima posebno mjesto u kulturnom životu Rusina. Zahvaljujući brojnim festivalima koji značajno obogaćuju glazbenu riznicu Rusina izdvaja se Festival nove rusinske narodne pjesme RUŽIN VRT (РУЖОБА ЗАГРАДКА). Pored napora da novo glazbeno stvaralaštvo zadrži autentičan, izvorni oblik, primjetan je neminovan utjecaj sredine kao posljedica kulturološkog prožimanja na šarolikom nacionalnom miljeu Vojvodine i regije, kao i sve veća prisutnost popularnih elemenata karakterističnih za moderne glazbene trendove.

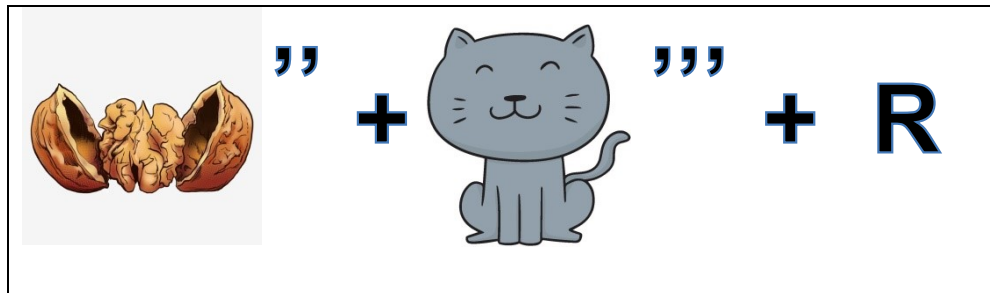

Slika 1. Prikaz rusinskog veza

Grupa A: (prozor)

Grupa B: (ormar)

Grupa C: (klavir)

Prilog 1. Rebusi

1. Što ima četiri noge, a ne može hodati? (stolica)
2. Puna je rupa, a ipak drži vodu. Što je to? (spužva)
3. U njoj su olovke, gumice, knjige i razne druge školske brige. (školska torba)

Prilog 2. Zagonetke
(preuzeto s internet stranice www.pjesmicezadjecu.com)

1. kuverta (A1, B1, C1)

Pažljivo pročitaj tekst koji se nalazi unutar kuverte i ispuni radni listić. Nakon što ispuniš radni listić, prepisi slova koja se nalaze na obojanoj crtici (redosljedom od gore prema dolje). Ta slova ujedno su i šifra za slijedeći zadatak. Šifru pokaži učitelju/učiteljici.

Mladi Rusini su nekada priređivali „party“ baš kao i svi mladi danas. Takve zabave nazivale su se „Pradki“. Pradki su bili vrhunac društvenog života mladih i najbolja prilika da upoznaju nekog novog, zaljube se ili da upoznaju buduću suprugu ili supruga. Mladi su se okupljali prema uzrastu što bi danas bilo kao da recimo svi peti razredi u školi rade jedan „party“, svi šesti razredi drugi „party“, itd. Iako je bilo iznimka u slučajevima kada je jedna generacija imala manji broj djece. Tada bi se mala grupa udruživala s drugom. Mladi Rusini bi iznajmili kuću najčešće od neke udovice koja bi im pospremala i ložila vatru. Dečki bi pola najma platili odmah, a pola kasnije dok su cure donosile petrolej za svjetlo. Sastajali su se gotovo svaki dan tijekom zime od studenog do kraja

veljače. Za „party“ su unajmili svirače (hudaci), a svatko je morao donijeti nešto od hrane (kolače, kobasice, ...). „Party“ bi trajao najkasnije do 23 sata.

Grupa A:
Radni listić

1. „Party“ Rusina naziva se _ _ _ _ _ .
2. „Party“ se održavao zimi u periodu od studenog do _ _ _ _ _ .
3. Pradki su se održavale u iznajmljenoj kući koju je najčešće iznajmila _ _ _ _ _ .
4. Dok su dečki plaćali pola najma unaprijed, a pola na kraju, cure su donosile _ _ _ _ _ za svjetlo.
5. Svirači se na rusinskom zovu _ _ _ _ _ .

ŠIFRA: _ _ _ _ _

Grupa B:
Radni listić

1. „Party“ Rusina naziva se _ _ _ _ _ .
2. „Party“ se održavao zimi u periodu od studenog do _ _ _ _ _ .
3. Pradki su se održavale u iznajmljenoj kući koju je najčešće iznajmila _ _ _ _ _ .
4. Dok su dečki plaćali pola najma unaprijed, a pola na kraju, cure su donosile _ _ _ _ _ za svjetlo.
5. Svirači na rusinskom se zovu _ _ _ _ _ .

ŠIFRA: _ _ _ _ _

Grupa C:
Radni listić

1. „Party“ rusina naziva se _ _ _ _ _ .
2. „Party“ se održavao zimi u periodu od studenog do _ _ _ _ _ .
3. Pradki su se održavale u iznajmljenoj kući koju je najčešće iznajmila _ _ _ _ _ .
4. Dok su dečki plaćali pola najma unaprijed, a pola na kraju, cure su donosile _ _ _ _ _ za svjetlo.
5. Svirači na rusinskom se zovu _ _ _ _ _ .

ŠIFRA: _ _ _ _ _

2. kuverta (A2, B2, C2)

Bravo! Prvi zadatak uspješno je izvršen.

Pročitaj tekst koji ti otkriva aktivnosti koje se odvijaju na „partiju“.

Na „partiju“ su se mladi zabavljali na različite načine. Djevojke su radile ručni rad, šivale i prele, a dečki su svirali, kartali i igrali šah. Pjevalo se, sviralo i pričalo. Neki bi se maskirali i igrali maškara. Dečki bi se maskirali u ženske likove i obrnuto (u bake, ljekare, dimnjačare itd.) pa bi zajedno obilazili kuće u kojima se obavljala svinjokolja. Darove koje bi dobili bi dijelili međusobno.

Nakon što pročitaš tekst riješi osmosmjerku. Šifra se nalazi u zadnjem redu osmosmjerke, a sačinjena je od neiskorištenih slova. Dobivenu šifru pokaži učiteljji/učiteljici.

Aktivnosti

N U Z C V M P D S N
H C I R E E P O S R
I X T U J J R O N A
S M A Č N N I M Š Č
F A Č N A A T A A A
J Š I I T V A K H J
H K R R R I V A P N
U A P A A Š E B P M
D R P D K M J Z E I
E E H I D A P J Q D

ručni rad
dimnjačar

šivanje
baka

kartanje
pjevati

šah
pričati

maškare

3. kuverta (A3, B3, C3)

Čestitam! Zadnja kuverta se nalazi u tvojim rukama.

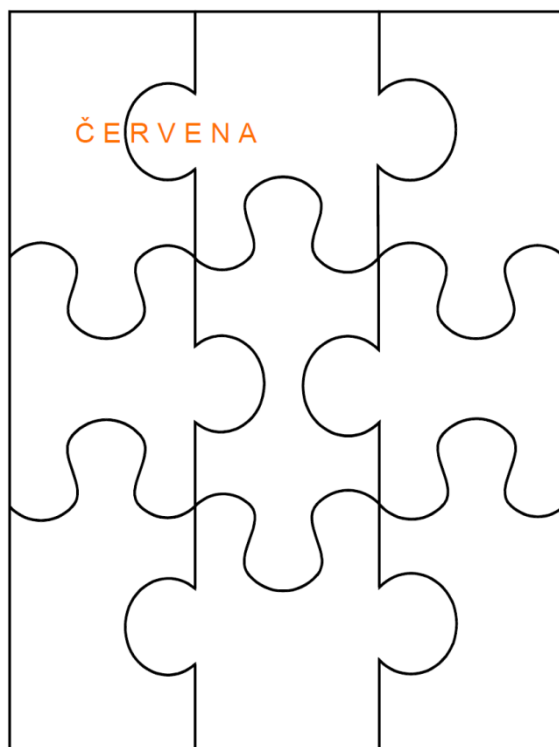
Pročitaj tekst i riješi zadatak s DA / NE odgovorima. Zaokruži DA ako je tvrdnja točna, a NE ako je tvrdnja netočna. Zadatak moraš riješiti 100% kako bi dobio/la slagalicu. Složi slagalicu. Riječ koja se nalazi na slagalici je tvoj ključ za završetak ove igre. Riječ pokaži učitelju/učiteljici.

Kako su se Rusini spuštali sa Karpata na naša područja, kroz putovanje su se upoznali s kulturom drugih naroda i na taj način obogatili svoju kulturu tj. donijeli su sa sobom velik broj narodnih pjesama na kojima se i danas temelji rusinska narodna melodija i poezija.

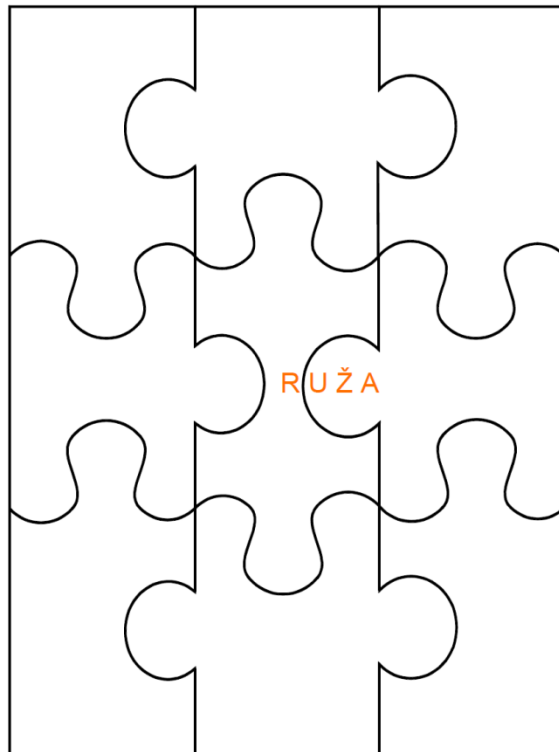
Neke od karakteristika koje se mogu izdvojiti jesu jednostavna melodija, tempo koji je najčešće andante i moderato te tekstovi pjesama koji su prepuni metafora. U rusinskoj glazbi često se pojavljuje višeglasje (dvoglas, troglas) pa su tako rusinske narodne pjesme prepune dueta.

1.	Rusinske pjesme imaju jako komplicirane melodije.	DA	NE
2.	Tempo pjesama je najčešće andante i moderato.	DA	NE
3.	Tekstovi pjesama imaju metaforičko značenje.	DA	NE
4.	Rusini pjevaju samo jednoglasno.	DA	NE
5.	Rusini su se spuštajući se s Karpata miješali sa kulturom drugih naroda i tako stvarali i svoju.	DA	NE

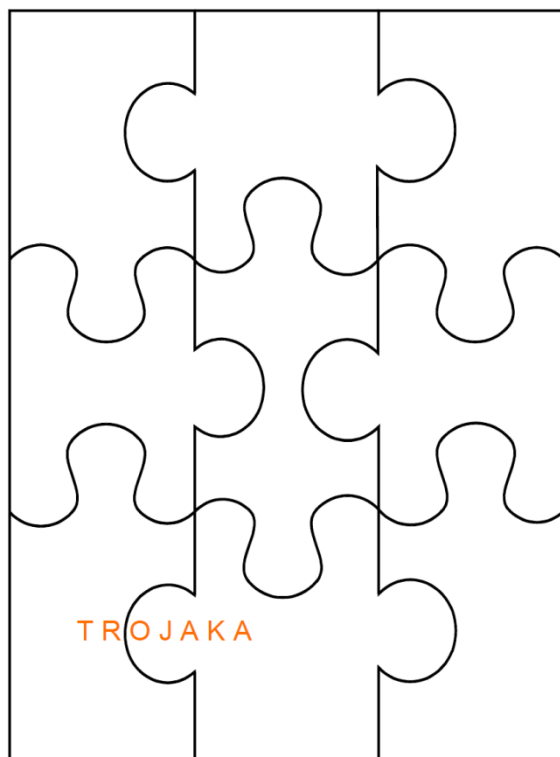
Tablica 1. Zadatak s DA/NE odgovorima

Prilog 4. Slagalice grupe A

Prilog 5. Slagalice grupe B

Prilog 6. Slagalice grupe C

1.	1. kuverta (A1, B1, C1)	Sadrži tekst i radni listić o običaju Pradki
2.	Rebus	Svaka grupa dobiva rebus na temelju šifre
3.	2. kuverta (A2, B2, C2)	Sadrži tekst i radni listić o aktivnostima običaja Pradki
4.	Zagonetka	Svaka grupa dobiva rebus na temelju šifre
5.	3. kuverta (A3, B3, C3)	Sadrži tekst i radni listić o glazbi
6.	Slagalice (A4, B4, C4)	Na temelju točnih odgovora iz treće kuverte učenici dobivaju slagalicu na kojoj se nalazi jedna od riječi naziva pjesme (Červena ruža trojaka)

Tablica 2. Hodogram igre za učitelje

O pjesmi „Červena ruža trojaka“¹⁴

Iako se tekst pjesme „Crvena ruža u tri boje“ u prostoru vremena neznatno mijenjao u područjima gdje žive Rusini s obzirom na odvajanje njihove povijesne teritorije novim državnim granicama, u suštini je ostao s istom porukom. Tako Rusini i danas kada se nađu iz svih starih povijesnih teritorija odakle dolaze veoma rado i na prvom mjestu, kao emotivno prepoznavanje, zapjevaju upravo ovu pjesmu koja je preživjela sva geografska dijeljenja i protok razdvojenosti kroz vrijeme. Kraj 20.-tog i početak 21. stoljeća označio je i bolje međusobno povezivanje i upoznavanje srodnika i preko društvenih mreža, tako da se danas na njima mogu naći sve varijante te pjesme. Što se tiče Rusina i povezanosti s pjesmom „Crvena ruža u tri boje“, na ovim prostorima Panonske nizine ona je bila vrlo često početak svim radosnim okupljanjima i proslavama te glazbenim događanjima. U Bačkoj u Ruskom Krsturu već desetljećima (1962.) postoji festival kulture pod nazivom „Crvena ruža“ na kome se u prvim godinama postojanja festival započinjao upravo ovom pjesmom i to sudjelovanjem svih sudionika i publike. Kasnije je ostao naziv „Crvena ruža“ s novom kompozicijom kao himnom festivala kulture. Pjesma „Crvena ruža u tri boje“ ostala je danas na panonskim prostorima poznata među Rusinima u Hrvatskoj i prenosi se s koljena na koljeno kroz vjekove. I danas je ona ta po kojoj se međusobno prepoznaju. Tekst pjesme govori o vječnoj temi zlostavljanja u obitelji i napuštanje te obitelji, ali je očigledno kako je melodija ta koja nadjačava tekst te se nalazi u prvom planu. Rusinima u Hrvatskoj ta pjesma je često ono zrno koje prelijeva emocije do suza, pogotovo onima koji ne žive u okruženju sa svojom zajednicom. Tada postaje zrno koje govori o pripadnosti nekom koje je svojstveno svakom čovjeku na ovoj planeti. U Hrvatskoj Rusini danas ovu pjesmu pjevaju u ovoj varijanti:

¹⁴ Napisala Ahneta Bučko Papharhaji (srpanj, 2020) – kazivač

<p><i>ČERVENA RUŽA TROJAKA¹⁵</i></p> <p><i>Červena ruža trojaka /2x Mala ja muža, muža ja mala, Mala ja muža pijaka.</i></p> <p><i>Von njič nje robi ljem pije! /2x Ked pridze domu, domu ked pridze, Ked pridze domu mnje bije</i></p> <p><i>Nje bij me mužu nje karaj! /2x Bo pojdzem od ce, bo od ce pojdzem, Bo od ce pojdzem za Dunaj!</i></p> <p><i>A ked na lađu šedala, /2x Z bilu hustočku, z hustočku bilu Z bilu hustočku mahala.</i></p> <p><i>Vrac mi še ženo do domu /2x Bo dzeci plaču, bo plaču dzeci, Bo dzeci plaču za tobu.</i></p> <p><i>Dunaj to rika široka /2x A u njej voda, a u njej voda A u njej voda hljiboka.</i></p>	<p><i>CRVENA RUŽA U TRI BOJE</i></p> <p><i>Crvena ruža u tri boje. Imala sam muža pijanca.</i></p> <p><i>On ništa ne radi samo pije. Kada dođe kući mene tuče.</i></p> <p><i>Nemoj me tući, ne kažnjavaj. Ostavit ću te i otići za Dunav.</i></p> <p><i>A kad je na lađu sjedala Bijelom maramom je mahala.</i></p> <p><i>Vrati se ženo kući Jer djeca plaču za tobom.</i></p> <p><i>Dunav je rijeka široka, a u njoj voda duboka.</i></p>
---	--

Prilog 7. Tekst i prijevod pjesme Červena ruža trojaka

¹⁵ U video isječku namijenjenom za rad na glazbi zadnja strofa pjesme je izostavljena kao i u notnom zapisu pjesme.

Červena ruža trojaka

Allegretto

rusinska narodna

The musical score is written in 2/4 time with a key signature of one flat (B-flat). It consists of two systems of music. The first system has a treble clef and a key signature of one flat. The second system starts at measure 9 and has a bass clef and a key signature of one flat. Chord symbols are placed above the notes. The lyrics are written below the notes.

Dm A Dm A Dm C⁷ F C F C F

Čer - ve - na ru - ža tro - ja - ka. Čer - ve - na ru - ža tro - ja - ka.
Von njič nje ro - bi ljem pi - je! Von njič nje ro - bi ljem pi - je!
Nje bij me mu - žu nje ka - raj! Nje bij me mu - žu nje ka - raj!
A ked na la - đu še - da - la. A ked na la - đu še - da - la.
Vrac mi še že - no do do - mu. Vrac mi še že - no do do - mu.

9 F A Dm Dm Gm A⁷ Dm

Ma - la ja mu - ža, mu - ža ja ma - la, ma - la ja mu - ža pi - ja - ka.
Ked pri - dze do - mu, do - mu ked pri - dze, ked pri - dze do - mu mnje bi - je.
Bo poj - dzem od ce, bo od ce poj - dzem, bo od ce poj - dzem za Du - naj!
Zbi - lu hu - sto - čku, zhu - sto - čku bi - lu, zbi - lu hu - sto - čku ma - ha - la.
Bo dze - ci pla - ču, bo pla - ču dze - ci, bo dze - ci pla - ču za to - bu.

Prilog 8. Červena ruža trojaka
(notni zapis ustupio Boris Bučko)

3.2. Makedonska nacionalna manjina: primjer artikulacije nastavnog sata Glazbene kulture

PRIPRAVA ZA NASTAVNI SAT¹⁶

Makedonska nacionalna manjina: *Martinki*

Napomene učiteljima

1. Potrebno je pripremiti platnenu vrećicu, vunu crvene i bijele boje
2. Potrebno je pripremiti¹⁷ po dvije niti vune za svakog učenika koje su zavezane na jednom kraju
3. Potrebno je pripremiti računalo, projektor i platno
4. Za prikaz martinki potrebno je pronaći sliku martinki¹⁸
5. Internet poveznice:

Stojan Trajkovski – Clarinet – Ajde sonce zajde

<https://www.youtube.com/watch?v=fGaDMuUwCz0>

Makedonsko Devojce – Macedonian Song

<https://www.youtube.com/watch?v=IUwRxN59djU>

Brala Moma Kapini – Macedonian Song

<https://www.youtube.com/watch?v=73PCUU2UZQ0>

Ezerki 7/8 – Sedna baba da večera [audio]

<https://www.youtube.com/watch?v=GdDV2seJjGs>

Uvod:

Učitelj/ica drži platnenu vrećicu u kojoj se nalazi vuna (bijele i crvene boje). Svaki učenik će dobiti priliku pružiti ruku u vrećicu i opipati njima nepoznatu stvar koja se nalazi unutar nje. Učenicima treba napomenuti kako će se ova aktivnost odvijati u tišini i nakon što opipaju vunu, mišljenje o tome što bi to moglo biti ostavljaju za sebe ne govoreći drugima što je to, kakvog je opipa ili nešto slično. Učenicima je dozvoljeno (sugerira se) da mimikom izraze doživljaj uzrokovan opipom.

Središnji dio:

Slijedi diskusija o tome što se nalazi u vrećici.

Iako mislim da svi znate o čemu se radi, želim da mi opišete što se nalazi u vrećici prije nego na glas otkrijemo sadržaj vrećice.

*Je li to nešto tvrdo kao kamen?
Ljigavo kao ljigavac?*

¹⁶ Priprava je predviđena za učenike četvrtog i petog razreda osnovne škole.

¹⁷ Priprema se odnosi na postupak prikazan u video isječku *Tutorial: How to make a basic adjustable martenitsa bracelet* do minutaže 0:50.

¹⁸ Sliku se može pronaći upisivanjem u internet tražilicu *martinki* ili *martinki makedonija*

<p>Kroz razgovor potaknuti učenike kako bi što više upotrebljavali pridjeve u svojim odgovorima.</p> <p>Učitelj/ica pokazuje učenicima sadržaj vrećice kako bi potvrdili ili opovrgnuli odgovore koje su učenici davali.</p> <p>(Učitelj/ica može potaknuti učenikovu kreativnost tako da sam izmisli neki simbol npr: simbol toplog kreveta, zime, simbol toplog doma,...)</p> <p>Učitelj/ica najavljuje kako je današnji sat posvećen makedonskoj nacionalnoj manjini, a što vuna crvene i bijele boje simbolizira u makedonskoj kulturi saznat će kroz priču o Martinkama.</p> <p>Učitelj/ica čita priču o Martinkama¹⁹. Dok u pozadini lagano svira glazba²⁰ na projektoru se prikazuje slika Martinki.</p>	<p><i>Što se nalazi unutar vrećice? Što mislite koje je boje?</i></p> <p><i>Koje su vaše prve asocijacije kada vidite vunu? Na što vas podsjeća? Može li vuna biti simbol? Ako može kakav bi to simbol bio?</i></p>
<p><i>Mart je makedonski naziv za mjesec ožujak u kojem započinje novi prirodni ciklus. U Makedoniji se dolazak proljeća čestita darivanjem martinki.</i></p> <p><i>Martinke se izrađuju na način da se prepliću dvije niti crvene i bijele vunene pređe, oblikuju se u amajlije i tako se stavljaju najčešće oko ruke kao narukvica ili prikače na odjeću ili drveće.</i></p> <p><i>Bijela boja označava rađanje, duhovnu čistoću, a crvena boja zdravlje, snagu, ljubav i sreću.</i></p> <p><i>Poklanja se 1. marta (ožujka) u čast Baka Marti i nosi se sve dok procvjeta prvo drvo u dvorištu ili dok se ne vidi prva roda ili lastavica. Zatim se prikači na drveće sa željom za vlastito zdravlje i zdravlje svojih najbližih u tekućoj godini. Ova tradicija u kojoj se vjeruje da ima pretkršćansko porijeklo nosi u sebi različita vjerovanja, prije svega povezana sa zaštitom i magijom crvene i bijele boje.</i></p> <p><i>Uostalom, ove dvije boje dominiraju i u makedonskoj narodnoj nošnji te u ukupnom makedonskom folkloru.</i></p>	

¹⁹ Tekst je napisala i pripremila Jagoda Cvetičanin.

²⁰ Stojan Trajkovski – Clarinet – Ajde sonce zajde

Legenda o Marti i Sečko (veljača) kaže da je Marta jedini ženski mjesec pa se ne zna kakvo bi iznenađenje mogla prirediti (u smislu promjenljivosti vremena).

Poznata je legenda o promrzlosti bake koja je vodila na pašu svoje koze i jariće ne bojeći se mraza. Ona se čak podsmijevala Sečku: (makedonski) „Трс козу јариња, серам Сечко брадина!“, („Trs kozi jarinja, seram Sečko bradina!“)

Što bi značilo: “Trčite koze i jarići, serem se Sečku u bradu²¹!”

Kada je Sečko to čuo, naljutio se i zatražio od sestre Marte da mu posudi nekoliko dana, jer je Sečko najkraći mjesec u godini. Pustio je veliku hladnoću, starica se smrznula i okamenila zajedno s kozama.

Slijedi razgovor s učenicima o pročitanoj nakon što učitelj/ica polako utiša glazbu do nečujnosti.

Ljudi su u prošlosti davali veliki značaj godišnjim dobima, jer nekada nije bilo trgovina kao danas kada možeš pojesti npr. jagodu usred zime. Tada su ljudi jeli isključivo ono što su sami uzgojili te im je zbog toga vrijeme bilo od velike važnosti.

Saznali smo iz legende o promrzloj baki kako se rugala Sečku i na kraju se smrznula.

Pouka ove priče bila bi da se nije lijepo drugima rugati i da ne treba drugima činiti ono što ne želiš da tebi čine.

Za koje godišnje doba je vezan ovaj običaj?

Što simbolizira bijela, a što crvena boja?

Jeste li se vi nekome rugali? Jesu li se vama rugali? Kako ste se osjećali kada su vam se rugali? Kada ste se nekome rugali jeste li pomislili kako se ta osoba osjeća u tome trenutku? Mislite da mu je lijepo?

²¹ Učenicima je potrebno napomenuti kako se radi o neprimjerenosti riječi, ali da je to dio nekadašnjeg života koji je bio u potpunosti drugačiji od današnjeg.

Izrada martinki²²

Učitelj/ica dijeli svakom učeniku pripremljene končiće vune i pojašnjava učenicima postupak izrade.

Učenici izrađuju narukvicu (martinku) po uputi.

Tijekom izrade u pozadini svira makedonska tradicionalna pjesma (Makedonsko devojče, Brala moma kapini).

RAD NA GLAZBI:

Učitelj/učiteljica najavljuje slušanje makedonske pjesme *Sedna baba da večera*. Zadatak učenika je kako bi svatko za sebe lagano taktirao metar tijekom slušanja.

Učitelj/ica pojašnjava učenicima kako je makedonska glazba specifična upravo zbog uporabe različitog metra i ritma.

Slijedi najava učenja 7/8 mjere.

Učitelj/ica demonstrira metar pljeskanjem na način da *izgovara je"n, dva, je"n, dva, je"n, dva, tri* plješćući samo na *je"n*.

Učenici ponavljaju zajedno s učiteljem/učiteljicom u sporom tempu dok ne usvoje, a zatim isto to izvode u bržem tempu.

(brzi tempo odnosi se na onaj tempo u kojem je

Jeste li uspjeli držati metar ili vam je ipak bilo malo teško?

7/8 mjera je mjera koja sadrži 7 doba u taktu, a za vrijednost jedne dobe se uzima osminka. Tih sedam doba može biti različito grupirano poput 3+2+2, 2+3+2 i 2+2+3 (svaku grupaciju treba demonstrirati). Mi ćemo danas učiti podjelu na 2+2+3.

²² Način na koji se izrađuju martinke može se pogledati na slijedećem linku: *Tutorial: How to make a basic adjustable martenitsa bracelet*: <https://www.youtube.com/watch?v=JP168PuhfVY>

<p>snimak pjesme <i>Sedna baba da večera</i>).</p> <p>Na projektoru se projicira prva strofa (<i>Prilog 9.</i>) pjesme <i>Sedna baba da večera</i>. Učitelj/ica prvo demonstrira metar uz parlato izvođenje teksta, a zatim učenici ponavljaju prateći pokrete s prikazane kartice. Učenici izvode samo pokrete, a učitelj/ica uz pokret izgovara i tekst.</p> <p>Na isti način uvježbavaju se sve kitice pjesme.</p>	
<p style="text-align: center;">Završni dio:</p> <p>Učenici izvode pokrete u cijelosti uz glazbu.</p> <p>Poželjno je izvesti pokrete uz glazbu još jednom ukoliko vrijeme dopušta.</p> <p>Za sam kraj učitelj/ica dijeli radne listiće/papiriće s važnim informacijama sa sata kako bi zalijepili u svoje bilježnice.</p> <p>Prijedlog za domaću zadaću je da učenici jednoj osobi svoje obitelji poklone martinku koju su izradili na nastavi te da toj osobi objasne što je to i zašto se ona poklanja.</p>	

DODATNI MATERIJAL ZA UČITELJA

Kultura i tradicija²³

Makedonci su europski narod koji pripada grupi južnoslavenskih naroda i govore makedonskim jezikom. Cijela makedonska povijest je zapravo prikaz neprestane borbe za očuvanje slobode i dostojanstva.

Po vjerskom opredjeljenju Makedonci su većinom pravoslavne vjere, zatim muslimanske, katoličke i protestantske vjere.

Kultura Makedonaca u čvrstoj je vezi s rodnom zemljom i područjem u kojem žive. Kulturno bogatstvo ogleda se u narodnom folkloru, raskošnim nošnjama, glazbi, ali i kulinarskim delicijama.

Najistaknutija obilježja makedonske tradicijske glazbe je raznolikost i bogatstvo

²³ Informacije preuzete s internet stranice Zajednice Makedonaca u Hrvatskoj (www.zmurh.hr)

ritma i metra. Složeni metrički oblici značajka su svih oblika tradicijske glazbe, dok je jednostavan metar gotovo isključivo u nekim plesnim melodijama i instrumentalnoj plesnoj glazbi. Vokalni repertoar podijeljen je na onaj koji se izvodi cijele godine i onaj koji je vezan uz određene dijelove godišnjega ciklusa. Neka od specifičnih glazbala koja su u uporabi su: daire, tapan, zurla, kaval tambura, gajda, šupelka i duduk. Raznolikosti makedonske tradicijske glazbe pridonijela je nesumnjivo i glazba etničkih skupina koje žive u Makedoniji ili je uz nju bila vezana u pojedinim povijesnim razdobljima.

Najpoznatiji narodni makedonski ples je oro koji se pleše uz pratnju harmonike, tapana, klarineta, violine, gajda, tambura, zurli, kavalu, tamburica, defu i drugim tradicionalnim instrumentima. Preko tradicionalnih ora i pjesama Makedonci izražavaju svoje osjećaje radosti i tuge.

Običaj Martinki²⁴

Mart je makedonski naziv za mjesec ožujak u kojem započinje novi prirodni ciklus. U Makedoniji se dolazak proljeća čestita darivanjem martinki. Martinke se izrađuju na način da se prepliću dvije niti crvene i bijele vunene pređe, oblikuju se u amajlije i tako se stavljaju najčešće oko ruke kao narukvica ili prikače na odjeću ili drveće. Bijela boja označava rađanje, duhovnu čistoću, a crvena boja zdravlje, snagu, ljubav i sreću. Poklanja se 1. Marta (ožujka) u čast Baka Marti i nosi se sve dok procvjeta prvo drvo u dvorištu ili dok se ne vidi prva roda ili lastavica. Zatim se prikači na drveće sa željom za vlastito zdravlje i zdravlje svojih najbližih u tekućoj godini. Ova tradicija o kojoj se vjeruje da ima pretkršćansko porijeklo nosi u sebi različita vjerovanja, prije svega povezana sa zaštitom i magijom crvene i bijele boje. Uostalom, ove dvije boje dominiraju i u makedonskoj narodnoj nošnji te u ukupnom makedonskom folkloru.

Legenda o Marti i Sečko (veljača) kaže da je Marta jedini ženski mjesec pa se ne zna kakvo bi iznenađenje mogla prirediti (u smislu promjenljivosti vremena).

Poznata je legenda o promrzlosti bake koja je vodila na pašu svoje koze i jariće ne bojeći se mraza. Ona se čak podsmijevala Sečku: (makedonski) „Трс кози јариња, серам Сечко брадина!“, („Trs kozi jarinja, seram Sečko bradina! Što bi značilo: “Trčite

²⁴ Napisala Jagoda Cvetičanin (kolovoz, 2020) – kazivač

koze i jarići, serem se Sečku u bradu!” Kada je Sečko to čuo, naljutio se i zatražio od sestre Marte da mu posudi nekoliko dana, jer je Sečko najkraći mjesec u godini. Pustio je veliku hladnoću, starica se smrzla i okamenila se zajedno s kozama.

Rad na glazbi

Zamišljeno je kako bi pokreti započeli tek kada započinje i prva strofa (od 0:19). Nakon treće strofe slijedi instrumentalni dio (od 1:20) koji je zamišljen kao odmor za učenike te u tom dijelu prestaje izvođenje pokreta sve do početka četvrte strofe (1:39). Notni zapis²⁵ namijenjen je učitelju/učiteljici te sadrži samo sopransku dionicu.

Kazalo:

pljesnuti rukama

udariti dlanovima o klupu

²⁵ Notni zapis ustupio Toma Vičev.

1.

SEDNA BABA DA VEČERA
EZERKI & 7/8

SE	DNA	BABA	DA	VE	ČERA

PAK	BABA	NE JALA	PAK	BABA	NE PILA

BA	BA	BILA	ZLO	JA	SNA

E	DNA	ERE	BI	I	CA

PA	SE	NE NA	JA	A	LA

E	DNA	ERE	BI	I	CA

PA	SE	NE NA	PI	I	LA

2.

VTO	RA	VEČER	VE	ČE	RA

PAK	BABA	NE JALA	PAK	BABA	NE PILA

DVA	MI	LETNA	GA	LA	BA

BA	BA	BILA	ZLO	JA	SNA

E	DNA	ERE	BI	I	CA

PA	SE	NE NA	JA	A	LA

E	DNA	ERE	BI	I	CA

PA	SE	NE NA	PI	I	LA

3.

TRE	TA	VEČER	VE	ČE	RA

PAK	BABA	NE JALA	PAK	BABA	NE PILA

TRI	KO	KOŠKI	PR	ŽE	NI

BA	BA	BILA	ZLO	JA	SNA

DVA	MI	LETNA	GA	LA	BA

PA	SE	NE NA	JA	A	LA

E	DNA	ERE	BI	I	CA

PA	SE	NE NA	PI	I	LA

E	DNA	ERE	BI	I	CA

4.

ČE	TA	VEČER	VE	ČE	RA

E	DNA	ERE	BI	I	CA

ČE	TRI	KRAVI	JA	LO	VI

PAK	BABA	NE JALA	PAK	BABA	NE PILA

TRI	KO	KOŠKI	PR	ŽE	NI

BA	BA	BILA	ZLO	JA	SNA

DVA	MI	LETNA	GA	LA	BA

PA	SE	NE NA	JA	A	LA

E	DNA	ERE	BI	I	CA

PA	SE	NE NA	PI	I	LA

5.

PE	TA	VEČER	IS	PI	LA

E	DNA	ERE	BI	I	CA

PE	ET	BOČKI	SO	VI	NO

E	DNA	ERE	BI	I	CA

ČE	TRI	KRAVI	JA	LO	VI

PAK	BABA	NE JALA	PAK	BABA	NE PILA

TRI	KO	KOŠKI	PR	ŽE	NI

BA	BA	BILA	ZLO	JA	SNA

DVA	MI	LETNA	GA	LA	BA

PA	SE	NE NA	JA	A	LA

6.

PAK	SE	NA TRES	KA	A	LA

Prilog 9. Sedna baba da večera (obrazac za ritamsko izvođenje)

Sedna baba da večera

Ezerki & 7/8

trad.- arr. B. Urlič

2,3 i 4 kitica se uvijek vraćaju a "Pak baba..."

Sopran

Sed - na ba - ba da ve - če - ra e - dna e - re - bi - ca

5

Sed - na ba - ba da ve - če - ra e - dna e - re - bi - ca e - dna e - re -

10

bi - ca Pak ba - ba ne ja - la, pak ba - ba ne pi - la. Ba - ba bi - la

16

zlo - jas - na, pa se - ne na - ja - la, pa se - ne na pi - la. Vto - ra ve - čer

22

ve - če - ra dva mi let - na ga - la - ba e - dna e - re - bi - ca

27

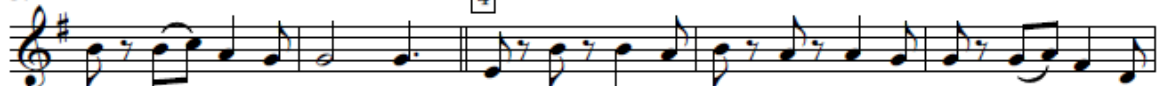
e - dna e - re - bi - ca. Tre - ta ve - čer ve - če - ra tri ko - koš - ki

32

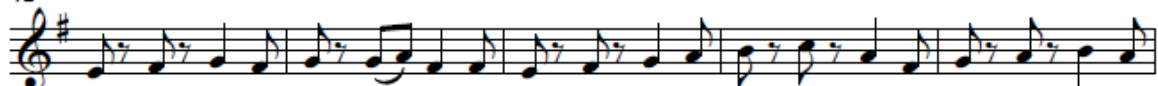
pr - že - ni__ dva mi let-na ga - la - ba__ e - dna e - re - bi - ca, _

37

e - dna e - re - bi - ca. Če - ta ve-čer ve - če - ra__ če - tri__kra-vi

42

ja - lo vi__ tri ko - ko-ški pr - že - ni__ dva mi let-na ga - la - ba__

47

e - dna e - re - bi - ca__ e - dna e - re - bi - ca. Pe - ta ve-čer is - pi - la__

53

pe-et boč-ki so vi - no__ če - tri__kra-vi ja - lo - vi__ tri ko - ko-ški

58

pr - že - ni__ dva mi let-na ga - la - ba__ e - dna e - re - bi - ca__

63

e - dna e - re - bi - ca. Pak ba - ba ne ja - la, — pak ba - ba ne pi - la.

69

Ba - ba bi - la zlo - jas - na, — pa se — ne na -

72

ja - la, e pak se — na tre - ska - la

*Prilog 9. Sedna baba da večera
(notni zapis ustupio Toma Vičev)*

3.3. Srpska nacionalna manjina: primjer artikulacije nastavnog sata Glazbene kulture

Za ovu nastavnu jedinicu potrebno je u ranijem periodu školske godine obraditi kraljice Ljelje.

PRIPRAVA ZA NASTAVNI SAT²⁶

Srpska nacionalna manjina: *Kraljice iz Borova*

Napomene učiteljima

1. Potrebno je svakom učeniku pripremiti partituru²⁷ napjeva kraljica koje pjevaju djevojci
2. Potrebno je pripremiti računalo, projektor, platno i zvučnike (zvučnici trebaju biti kompatibilni za spajanje mobitela, tableta,...)
3. U dogovoru s učenicima potrebno je prije nastavnog sata instalirati aplikaciju Drum Pad Machine²⁸
4. Internet poveznice:
KUD „Gorjanac“ Gorjani - Ljelje:
<https://www.youtube.com/watch?v=K3ukUXya3MY>
ANI SKD Prosvjeta Vukovar u „Lijepom našom“ Vukovar 2. 1. 2011.
<https://www.youtube.com/watch?v=Gcm9dF-GT6g>

Uvod:

Učitelj/ica započinje razgovor s učenicima o tome kakav bi bio stav učenika o vlastitoj kulturi i tradiciji kada bi živjeli u nekoj drugoj državi. Primjer razgovora može biti slijedeći:

Znamo da je u posljednje vrijeme veliki dio Hrvata odselio u Irsku. Što mislite jesu li se prilagodili tamošnjim navikama? Hrvati koji već duži niz godina žive u Irskoj mislite li da su recimo božićne običaje sačuvali iz Hrvatske? Jesu li u potpunosti odbacili ili su prilagodili svoje običaje sredini u kojoj žive?

Pitanja i odgovori bi trebali biti usmjereni prema tome kako svatko nosi svoju kulturu i jezik, ali ju prilagođava sredini u kojoj živi.

Također treba se objasniti pojam asimilacije.

Napomena: Cilj koji se želi postići ovim razgovorom je svjesnost o asimilaciji.

²⁶ Priprava je predviđena za učenike šestog i sedmog razreda osnovne škole.

²⁷ Notni zapis pripremio Duško Topić

²⁸ Drum Pad Machine – Stvaratelj ritma i glazbe:

<https://play.google.com/store/apps/details?id=com.agminstruments.drumpadmachine>

Središnji dio:

Slijedi najava gledanja video zapisa nakon kojeg slijedi razgovor, svojevrsno ponavljanje gradiva o Ljeljama.

Video isječak:
KUD „Gorjanac“ Gorjani – Ljelje

Učitelj/ica najavljuje gledanje drugog video isječka. Zadatak učenika je uočiti što više glazbenih i ne glazbenih detalja.

Video isječak:
ANI SKD Prosvjeta Vukovar u „Lijepom našom“ Vukovar 2. 1. 2011.

Učenicima se najavljuje kako će današnja tema biti srpska nacionalna manjina.

Učitelj/ica objašnjava kako se naseljavanjem područja Slavonije, Baranje i Srijema doselilo jako puno manjina koje su se međusobno ispreplitale i asimilirale u sredini u kojoj su se nastanile, odnosno svaki narod je uzimao pokoji element od drugih naroda.

Što smo upravo gledali? Tko su Ljelje? Sjeća li se netko legende o Ljeljama? Što imaju obučeno? Kakav je običaj Ljelja?

Što ste mogli uočiti u ova dva video isječka? Je li njihova tematika ista? U čemu se razlikuju? Kakve ste mogli nošnje vidjeti u ovom video isječku? Jesu li počimalje bile prisutne u oba video prikaza ili u samo jednom? Pjevaju li jednoglasno ili dvoglasno?

Što mislite kojem narodu pripada ovaj običaj?

Kako je moguće da Hrvati i Srbi u Hrvatskoj imaju istu temu u svom folkloru?

<p>Ovaj razgovor potrebno je povezati s temom iz uvodnog dijela sata.</p>	
<p>O Kraljicama iz Borova</p> <p>Učitelj/ica ukratko govori o običaju.</p> <p>(Učitelj/učiteljica sam/sama bira koje će informacije reći o kraljicama iz Borova, ovisno o vremenu, a informacije se mogu pronaći u dodacima za nastavnike iz teksta Duška Topića).</p>	
<p>RAD NA GLAZBI:</p> <p>Slijedi kratko upjevavanje i priprema za pjevanje. Upjevavanje ostaje na izbor učitelja/učiteljice s tim da se sugerira kako bi se upjevalo s riječi (ili više njih) koje se nalaze u napjevu (kralju, mile, seja,...).</p> <p>Učenicima se podijeli partitura napjeva (Prilog 11.) koji se pjeva kada se kraljice nalaze u dvorištu i pjevaju djevojci.</p> <p>Slijedi rad na tekstu. Učitelji/ica čita tekst onim redom kojim se pjeva.</p> <p>Učitelj/ica pojašnjava kako kraljice pjevaju djevojci kako bi se dobro udala.</p>	<p><i>Što prvo primijetite kada vidite partituru?(sugerirati na učestalost izmjenu mjere)</i></p> <p><i>Što kažu kraljice u ovom napjevu?</i></p>
<p>Učitelj/ica demonstrira napjev nakon kojeg slijedi postupak učenja učenika.</p> <p>Slijedi rad na interpretaciji.</p>	<p><i>Kakva je dinamika u ovom napjevu? Kakvog je karaktera pjesma? Hoćemo li izvoditi napjev veselo-glasno, tužno-tiho,...?</i></p>
<p>Asimilacija u novo ruho</p> <p>Učenicima se najavljuje kako će „asimilirati“ naučeni napjev u novo ruho odnosno prilagodit će ga glazbi današnjeg vremena.</p>	

Učenici se dijele u grupe (idealno četiri učenika po grupi). Svaka grupa će raditi pomoću aplikacije Drum Machine Pad koji su instalirali na svoje mobilne uređaje, padove ili tablete ranije po dogovoru. Svaka grupa izabrat će iz knjižnice (Library) glazbeni obrazac koji želi koristiti (svaki obrazac se može poslušati pritiskom na tipku „play“). Treba voditi računa kako to moraju biti obrasci koji nemaju nacrtanu krunu u gornjem lijevom kraju.

Nakon što izaberu glazbeni obrazac, u gornjem desnom kutu nalazi se *Tutorial* gdje učenici mogu proučiti/izvježbati kako koristiti glazbeni obrazac.

Učenici će snimiti pomoću aplikacije obrazac na temelju kojeg će pjevati naučeni napjev.

Napomena: učenici ne trebaju snimiti identičan obrazac koji su odabrali već mogu stvoriti svoj s odabranim zvukovima. Isto tako učenici ne trebaju koristiti čitav napjev u svojoj kreaciji. Bitno je kako bi se držali pravila u kojem pomoću aplikacije kreiraju glazbenu podlogu i snime ju, a pjevani dio izvode uživo.

Završni dio:

U završnom dijelu učenici prezentiraju svoj rad.

Za domaću zadaću učenici mogu svatko za sebe kreirati novu glazbenu podlogu za isti napjev.

DODATNI MATERIJAL ZA UČITELJA

Srpski običaj „kraljice“ iz Borova²⁹

Hrvatska je jedna od rijetkih zemalja koja se može podičiti zavidnim brojem očuvanih starih folklornih običaja. Jedan od najpoznatijih je običaj „kraljice“ koji se prema nekim zapisima na ovim prostorima održao još od kraja 19. stoljeća. Riječ je o skupini djevojaka obučenih u specifične svečane narodne nošnje koje su obilazile selo (ophod) pjevajući prigodne napjeve.

Običaj je poznat i pod nazivima „ljelje“ i „kraljevi“, a uz sjeveroistočnu Slavoniju i Baranju njegovao se i u Srijemu te kod Bunjevaca u Vojvodini. Međutim, manje je

²⁹ Tekst napisao i pripremio Duško Topić (kolovoz, 2020) – kazivač

poznato da se običaj „kraljica“ redovito održavao i u srpskim selima na ovome prostoru. Poznata etnologinja Zdenka Lehner napisala je 1959. godine članak o obnovi i ponovnom izvođenju običaja kraljice kod srpskog stanovništva u selu Dalj. Prema gotovo identičnom scenariju kraljice su izvođene i u drugim selima gdje su živjeli Srbi (Trpinja, Bijelo Brdo, sela u Baranji...), njihova sve veća popularizacija proistekla je formiranjem folklornih skupina u tim selima. Lucija Karalić, učiteljica iz Gorjana pisala je kako su hrvatske kraljičke povorke često išle i u srpska sela, a srpske skupine uzvraćale su im posjetu.

Običaj se izvodio na Duhove prema pravoslavnom kalendaru. Vremenom je postao toliko omiljen da više nije bio vezan isključivo uz crkvene dane, nego su ga folklorni ansambli stavili na svoj program kao redovnu i prepoznatljivu točku. Tako i KUD „Branislav Nušić“ iz Borova redovito izvodi scensku obradu kraljičkih običaja iz svoga kraja, a rekonstrukciju su napravili prema kazivanju starijih sumještanki i već spomenutom članku Zdenke Lehner. Ovu koreografiju izveli su 2005. na Međunarodnoj smotri folkloru u Zagrebu. Otada borovske kraljice svake godine o Duhovima obilaze Borovo i izvode određene tekstove i jednostavne kraljičke napjeve. Zabilježeno je da su slijedeće godine Borovom prolazile čak dvije povorke odjevenih u odore kraljica. Naš poznati folklorist, koreograf i neumorni istraživač Vidoslav Bagur pozvao je KUD „Branislav Nušić“ da svoj prikaz kraljica iz Borova izvedu 2016. godine na jubilarnoj 50. Međunarodnoj smotri folkloru u Zagrebu.

Dr. sc. Zorica Vitez, članica Instituta za etnologiju i folkloristiku dala je kraći opis srpske kraljičke povorke:

„... Kraljička povorka u Borovu sastoji se od dvaju kraljeva koji idu na čelu povorke, a važniji je desni kralj. Za kraljevima idu dvije kraljice. Kraljevi i kraljice nose muške šešire bogato ukrašene umjetnim cvijećem i šarenim vrpcama, a svaka u desnoj ruci ima sablju ukrašenu niskom perlica koje pri pokretima zveckaju. Za kraljicama idu dvije svečano odjevene djevojke bez šešira i sablji, a zovu ih gornji pevači. Za njima idu dva devera i među njima snaša – djevojka odjevena kao mladenka. Za njima mogu ići još dvije djevojke zvane donji pevači te dvojica dječaka koji skupljaju darove. Na kraju su svirači tamburaši...“

Tamburaši prate povorku novijeg vremena. Prije je to bio gajdaš. Kraljice idu

selom pjevajući i ulaze u dvorišta, naravno gdje ih domaćini puste. Teško je bilo naći domaćinstva gdje kraljice nisu bile poželjne, izuzimajući naravno kuće u kojima je netko teško bolestan ili je nedavno umro. Uvijek pitaju domaćina kome će pjevati, na što domaćin ističe člana obitelji koji zaslužuje takvu pjesmu (djevojci, mladiću, bratu, sestri, kraljevoj majci i sl.). U srpskim kraljicama karakteristično je da prozvana osoba kojoj pjevaju ili neki „neutralni“ dječak ili djevojčica nakratko od kralja ili kraljice preuzme sablju i pridružuje se izvedbi.

Po želji domaćina ili nekog od starijih članova obitelji igra se kolo u koje se mogu uhvatiti i promatrači sa strane.

Za snašu je unaprijed pripremljena stolica s jastukom na koju ona sjedne i u krilu drži drvenu kutiju u kojoj je novac koji su joj u dosadašnjem ophodu darivali. Po završetku pjesme i kola snaša prodrma kutiju tako da se glasno čuje zveket novca, što je znak da i domaćini daruju kraljice. Nakon toga kraljice napuštaju dvorište i idu slijedećoj kući. Za to vrijeme domaćica nekoliko puta baca u zrak jastuk na kojem je sjedila snaša i glasno izvikuje: Ovol'ko žita! Ovol'ko kukuruza!

Odlazeći, kraljice zahvaljuju domaćinu želeći njemu i njegovoj porodici sreću i zdravlje. Usput ne propuste priliku nekome se i narugati kao npr. momku koji im se nije htio pridružiti, ili snaši koja se udala usprkos njihovom savjetu da to ne čini i slično. Sve se odvija u bezbrižnoj i pomalo svečanoj atmosferi, a li s dovoljnom dozom ozbiljnosti.

Kraljički napjevi su jednostavni i skromnog tonskog raspona. Pjeva se uvijek u dva glasa pri čemu počimalja započinje i do kraja pjeva dionicu osnovne melodije, a ostali prihvaćaju i pjevaju dionicu drugog glasa u intervalu terce. Većina napjeva je sporijeg tempa, a pri pjesmama koje su dvostruko brže, kraljice i kraljevi izvode jednostavne plesne pomake pri čemu se nenametljivo čuje zveket sabalja.

Ovo je jedan od rijetkih starih običaja koji još „živi“ na selu i redovito se izvodi na Duhove, a ne samo na sceni, čime se stanovnici srpskih sela u Istočnoj Slavoniji itekako ponose.

Opis nošnji³⁰

Ženska nošnja za kraljice: na glavi šešir ukrašen cvijećem i trakama u boji trobojke koja se spušta do ispod leđa, u ruci mač. Bijela bluza, bijeli jelek, bijela suknja do ispod koljena, podsuknja, bijele čarape, na nogama cipele. Na suknju bijela pregača s bijelim vezom. Po rubu pregače su „krancle“. Oko vrata dukati, kao i niska dukata koji se spušta do ispod struka.

Djevojke koje su u pratnji kraljica: bijela bluza, bijela suknja do ispod koljena, podsuknja, bijele čarape, cipele. Pregača i jelek su u istoj nijansi kao i vezeni motiv koji je karakterističan za područje iz kojeg dolaze kraljice. Na glavi su neke djevojke mogle staviti i „džegu“. Također oko vrata dukati.

Muška nošnja: bijele gaće sa čipkom po rubovima nogavica, bijela košulja sa ili bez veza, ako je vez onda je zlatovez sa karakterističnim motivom područja s kojeg dolaze kraljice. Jelek također vezeni zlatovezom s karakterističnim motivom. Na glavi šubara. Na nogama čizme.

³⁰ Napisao Zoran Novoselac (kolovoz, 2020) – kazivač

Kraljice pjevaju djevojci

♩=120

The musical score is written for a single melodic line in treble clef with a key signature of one sharp (F#). The tempo is marked as ♩=120. The piece consists of five systems of music, each with a line of lyrics underneath. The time signature changes from 2/4 to 3/4 and back to 2/4 throughout the piece. The lyrics are in Croatian and describe the actions of the queens and girls.

Ov-de mi do - do - smo, ov-de mi do - do - smo, mi - le. Ov-de na - ma ka - žu
se - ja ne - u - da - ta, se - ja ne - u - da - ta, mi - le. Il' ju vi u - daj - te,

7
ov-de na - ma ka - žu, mi - le Il' ju na - ma daj - te, il' ju na - ma daj - te, mi - le
il' ju vi u - daj - te, mi - le za I - sa - ka da - ka, za I - sa - ka da - ka, mi - le,

13
da je mi u - da - mo, da je mi u - da - mo, mi - le po or - lo - vom kri - lu,
ko - ji pe - rom pi - še, ko - ji pe - rom pi - še, mi - le

19
po or - lo - vom kri - lu, mi - le po be - lom pa - pi - ru, po be - lom pa - pi - ru, mi - le

25
Iz - men' te se kra - lju, iz - men' te se kra - lju, mi - le, ve - se - lo po - klon' te.

Prilog 11. Napjev kraljica koje pjevaju djevojci
(notni zapis ustupio Dušan Topić)

3.4. Mađarska nacionalna manjina: primjer artikulacije nastavnog sata Glazbene kulture

PRIPRAVA ZA NASTAVNI SAT³¹

Mađarska nacionalna manjina: *Jabuka bal*

Napomene učiteljima

1. Potrebno je pripremiti prostor učionice³²
2. Učionica se ukrašava s natpisom „Isten hozta“ što znači „Dobro došli“
3. Potrebno je pripremiti male plastične čašice za svakog učenika te staklenu bocu u kojoj se nalazi voda
4. Učionica treba biti ukrašena raznim slikama jabuke, lišćem i bojama mađarske zastave
5. Potrebno je pripremiti jabuke (treba biti onoliko jabuka koliko je parova u razredu te još dodatne jabuke za igru)
6. Potrebno je pripremiti posudu s vodom (korito, lavor,..)
7. Internet poveznice:
Az útonlevőké (Szászcsávás, Külüllő mente)
<https://www.youtube.com/watch?v=-wFSR0U9fv4>
Már minálunk babám (egyveleg) - Doroszlói Rezesbanda
<https://www.youtube.com/watch?v=nsSD-56wiyk>
Rábaközi lassú és friss csárdás (od 2:56 do 4:10)
<https://www.youtube.com/watch?v=IF1CDuhyzu4>
Zagyva banda - Kalocsai friss csárdás
<https://www.youtube.com/watch?v=7kzaBApMgdU>
Méta Együttes - Sárközi friss csárdás
<https://www.youtube.com/watch?v=N8OHEYrRjW8>
Muzsikás - Mérai lassú csárdás és szapora
<https://www.youtube.com/watch?v=RdJUXXAMtac>
Méta Zenekar - Lassú csárdás
<https://www.youtube.com/watch?v=2aPKQ4rmGoc>

Uvod:

Učitelj/učiteljica dočekuje učenike ispred razreda kako bi zajedno ušli u razred. Daje im uputu kako će na određenom mjestu (koju učitelj/ica odredi) ostaviti svoje stvari i sjesti na jednu od stolica. Kada se svi smjeste na stolice učitelj/ica pozdravlja učenike sa „Jó napot“ (Dobar dan).

Učitelj/ica postavlja pitanja vezana za natpis dobrodošlice.

Znate li na kojem jeziku je ovaj natpis?

³¹ Priprava je predviđena za učenike četvrtog razreda osnovne škole.

³² Klupe treba poslagati uza zid učionice kako bi središnji dio učionice bio slobodan, a sa stolicama se formira veliki polukrug na način da i dalje središte učionice ostaje slobodno.

<p>Slijedi najava kako će se danas učiti o mađarskoj nacionalnoj manjini.</p> <p>Učenicima se dijele male čašice i svakome se ulijeva „rakija“ iz staklene boce.</p> <p>Učitelj/učiteljica nazdravlja s učenicima govoreći <i>Egészségedre (Egešegedre)</i> što bi značilo <i>Uzdravlje!</i>.</p>	<p><i>Možda netko zna što to znači ili će probati pogoditi što bi moglo značiti?</i></p> <p><i>Za Mađare je karakteristično da vole nazdravljati pićem. I oni su također poznati po rakiji koju zovu „palinka“. Isto tako, Mađari nazdravljaju tako da se kucnu sa svim pićem osim s pivom. Razlog leži u prošlosti i događaju kada su Austrijanci pogubili 13 mađarskih vojskovođa. Austrijanci su nakon pogubljenja nazdravili s pivom te od tada ni jedan Mađar ne kucne tj. ne nazdravi s pivom.</i></p>
<p>Središnji dio:</p> <p>Pomoću učenikovih odgovora učitelj/ica pojašnjava balove Mađara i povezuje mađarske boje sa zastavom Mađarske koju i prikazuje.</p> <p>Najavljuje kako će se danas na satu odvijati jabuka bal.</p> <p>Učitelj/ica stavlja na sredini učionice klupu na kojoj se nalaze dvije posude s vodom. U svakoj posudi nalazi se po jedna jabuka.</p> <p>Svi se okupe oko stola, a dvoje učenika stavlja ruke na leđa te pokušava samo s ustima uhvatiti jabuku. Tijekom ove igre u pozadini svira mađarska tradicionalna glazba <i>Az útonlevőké (Szászcsávás, Külüllő mente)</i>.</p>	<p><i>Što možete uočiti u učionici? Koje boje prevladavaju i koje voće je zastupljeno?</i></p>

<p>Slijedi podjela učenika na parove. Svaki par dobiva jabuku koju trebaju držati s čelom. Par treba plesati i držati jabuku na čelu. Onaj par koji uspije zadržati jabuku je pobjednik. Tijekom ove igre učenici plešu na glazbu <i>Már minálunk babám (egyveleg) - Doroszlói Rezesbanda</i></p> <p>Napomena: ako učenici budu uspješni u igri lovljenja jabuke i drugi učenici se mogu okušati u istoj. Ukoliko učenici ne budu u određenom vremenu uspješni u hvatanju jabuke, potrebno je igru zaustaviti.</p>	
<p>RAD NA GLAZBI:</p> <p>Učenici sjedaju na stolice, a učitelj/ica najavljuje slušanje u kojem učenici trebaju otkriti instrumente koje čuju i kakav je metar u pjesmi. Tijekom slušanja učenicima se daje uputa kako bi svatko za sebe držao metar.</p> <p>(Učenici metar mogu kucati na način da sa dva prsta jedne ruke lupkaju o dlan druge ruke. Svakako treba pripaziti da kucanje ne bude glasno)</p> <p>Sluša se: <i>Rábaközi lassú és friss csárdás</i></p> <p>Učitelj/ica govori o instrumentima koja su karakteristična za mađarsku glazbu.</p> <p>U drugom slušanju učenici trebaju odgonetnuti koji instrumenti sviraju glavnu melodiju, a koji instrumenti su u ulozi pratnje te kakav je karakter pjesme/plesa.</p> <p>Slijedi rasprava.</p> <p>Učitelj/ica govori o plesu čardaš</p>	<p><i>Koje ste sve instrumente mogli prepoznati?</i></p> <p><i>Je li metar ovog primjera cijelo vrijeme bio isti?</i></p>

naglašavajući spori čardaš zvan lassú čardaš i brzi čardaš zvan friss čardaš.

U ovom dijelu učitelj/ica treba uključiti pojmove *adagio* (*sporo*) i *allegro* (*brzo*). Pojmove treba ispisati na ploču tijekom objašnjavanja.

Napomena: ukoliko su učenici već upoznati s tim pojmovima, treba preskočiti dio u kojem se uče ti pojmovi. U daljnjem tijeku nastave pojmove treba iskoristiti za ponavljanje. Primjer: tijekom provjeravanja točnosti slušnih odgovora učenike svaki put kad govore o lassú treba upitati kakav je to tempo i kako se naziva. Na isti način vrijedi i za friss čardaš.

Slijedi slušno prepoznavanje lassú i friss čardaša na način da svaki učenik za sebe zapiše u stupac redne brojeve od 1 do 4. Pored svakog broja učenik će zapisati slovo *L* ako misli da je čuo lassú čardaš ili slovo *F* ukoliko misli da je čuo friss čardaš.

Odgovore učitelj/ica provjerava zajedno s učenicima.

Primjeri i redosljed slušanja su slijedeći:

1. Zagyva banda - Kalocsai friss csárdás
2. Muzsikás - Mérai lassú csárdás és szapora
3. Méta Zenekar - Lassú csárdás
4. Méta Együttes - Sárközi friss csárdás

Slijedi učenje koraka čardaša³³ (dva koraka u desno, dva koraka u lijevo). Učenici formiraju krug i pri tome se drže za ruke.

³³ Način izvođenja koraka čardaša nalazi se na linku: *Galga-menti lassú csárdás lépések* (od 0:38 do 0:57) <https://www.youtube.com/watch?v=N3NAB6YIn5E>

Završni dio:

U završnom dijelu učenici plešu čardaš formirajući jedan krug.

Slijedi kratko ponavljanje gradiva. Način provedbe ponavljanja gradiva ostaje na odabiru učitelju/učiteljici.

DODATNI MATERIJAL ZA UČITELJA

Mađarsku tradicijsku glazbu može se podijeliti na dva stila: stariji i novi stil. Stariji stil danas još živi jedino u perifernim područjima ili u okviru pojedinih obrednih običaja. Ovaj stil predstavljaju pentatonski koji je ujedno i jedan od razloga zašto je mađarska tradicijska glazba u svojoj osnovi istočnjačkog podrijetla. Novi stil predstavljaju tradicijske pjesme koje su u biti gradske pjesme zaboravljenih ili nepoznatih autora. Te pjesme širile su se usmenom predajom od sela do sela i tako poprimale obilježja od izvornih seoskih pjesama. Na taj su način ostaci starije tradicijske glazbe ugrađeni u noviju tradicijsku glazbu. Višeglasje u mađarskoj tradicijskoj glazbi se unatoč tisućljetnim kontaktnom s drugim kulturama nije zadržalo tj. nije prisutno.

Od instrumenata najzastupljenija je violina, ali su tu i gardon (violončelo), citra (citera, cimbal (cimbalom), uzdužna frula (furulya), klarinet (tárogató) i gajde (dude). Na selu se njegovalo muziciranje instrumentalnih sastava među kojima su nastali i ciganski orkestri koji su izvodeći popularne novije pučke pjesme postali omiljeni i tijesno povezani s glazbenim životom naroda.

Mađarski tradicijski plesovi dijele se na muške plesove, plesove u paru i djevojačka kola, a noviji plesovi su verbunkos i csárdás. Glazba koja je danas poznata kao „mađarska tradicijska glazba“ zapravo je stil verbunkosa na čiji razvoj su uvelike utjecali violinski virtuozni.

Informacije preuzete iz Muzičke enciklopedije (1974)

Mađarski običaji³⁴

O mađarskim balovima

Mađarski balovi i danas se održavaju po uzoru na stare balove s austrougarskih dvorova. Velik je broj balova koji su se nekad održavali poput žetvenog bala koji se održava nakon žetve, Anna bal na svetu Anu (26. 7.), grožđe bal u vrijeme kada počinje berba grožđa, jabuka bal za vrijeme berbe jabuka, kukuruz bal nakon završetka branja kukuruza, Katalin bal koji se održava u 11-om mjesecu na imendan svete Katarine, zatim bal za doček nove godine, vatrogasni bal, lovački bal koji se održava u 1. i 2. mjesecu i pokladni bal koji je nekada trajao tri dana.

Jabuka bal

Prostor je okićen s jabukama dok se na stolovima nalaze jabuke za jelo. Na balu se uz plesanje i pjevanje natječe i u plesu sa jabukama koji izgleda ovako: par koji pleše jabuku stavlja na čelo, dok glazba svira u početku lagano, a onda sve brže i brže. Onaj par koji ostane do kraja i ne ispusti jabuku je pobjednik. Također se igraju igre s jabukama na način da se korito napuni vodom. Natjecatelj ruke stavlja na leđa, a s usnama i zubima vadi jabuke. Onaj tko izvadi više jabuka taj je pobjednik (2 minute traje za jednu osobu).

Glazba

Od instrumenata se na balovima uglavnom pojavljuje harmonika, bubnjevi, violina, truba, saksofon i tarogato. Nekada su svirali domaći samouki svirači iz sela. Ako selo slučajno nije imalo svirača, svirači su tada dolazili iz susjednih sela.

Pjevaju se sve narodne mađarske pjesme, ali i novokomponirane. Na balovima se pleše čardaš, friš čardaš, tango, valcer, step, polka,... Neke od pjesama koje se danas mogu čuti na balovima su: száz forint, piros rózsák beszélgetnek, millió rózsaszál, piros csizma, felülők a repülóre, sárga a csikó, csipkés kombiné, a vén cigány, a cigányok sátora, kék pötyös rakot szoknya, befogom a lovam, vörös bort ittam, késő minden kis öreg, kerek a kápostá, egy cica száz cica,...

³⁴ Tekst napisala Rozalija Jakumetović (kolovoz, 2020) – kazivač

Karakteristična glazbala Mađara su: citra, violina, cimbala, tarogato, gardon

S pivom se ne kuca od 1849. godine od događaja kada su Austrijanci pogubili 13 mađarskih vojskovođa. Tada su Austrijanci slavili i nazdravili s pivom, jer su uspjeli pohvatati i streljati mađarske vojskovođe. Od tada niti jedan Mađar ne nazdravlja (ne kucne) s pivom.

Pozdravi

Starije osobe se pozdravlja s hvaljen Isus i Marija, a oni odgovaraju na vjeke (Dicsértessék a Jézus Krisztus. odgovor- Mindörökké). Osobe srednje dobi se pozdravlja s dobar dan (jó napot). Gospođe, uglavnom žene primjerice doktori, liječnici, veterinari, bogataši, učitelji itd. pozdravljaju s „ ljubim ruke“ (kezét csókolom ili samo csókolom). Vršnjaci se pozdravljaju sa zdravo, ćao (szerbusz, szia)

Još neki pozdravi

Stariji seljaci i podignu malo šešir s glave: dao bog - adjon Isten odgovor: dat će- adjon

Doviđenja - viszont látásra

Dobro jutro - jó reggelt

Dobro veče - jó estét

Laku noć - jó éjszakát / dobro sanjaj - jó álmokat

Nazdravlja se s Egészségedre (uzdravlje)

Kada se očekuju gosti stavlja se natpis na koji se napiše Isten hozta - dobro nam došli.

Čardaš

Čardaš (mađ. csárdás, od csárda: gostionica, krčma), mađarski pučki ples, popularan od sred. 19. st. sastoji se od polagana, melankolično-patetična uvodnoga plesa muškaraca (lassú) i brza, temperamentna plesa parova u 2/4 ili 4/4 mjeri (friss, frisska) s izrazitim ritmičkim akcentima. Najpoznatije su čardaše u umjetničkoj glazbi komponirali F. Schubert, F. Liszt, J. Huby i S. Veress (www.enciklopedija.hr).

3.5. Albanska nacionalna manjina: primjer artikulacije nastavnog sata Glazbene kulture

PRIPRAVA ZA NASTAVNI SAT³⁵

Albanska nacionalna manjina: *Iso polifonija*

Napomene učiteljima

1. Potrebno je pripremiti partituru pjesme *Tregon Gego Velideja* za svakog učenika
2. Potrebno je pripremiti računalo, projektor i platno
3. Internet poveznice:

Bebe Rexha – I'm A Mess (Official Music Video)

<https://www.youtube.com/watch?v=LdH7aFjDzjI>

Ne 1 Jave - Polifoni, Landi & Marsela (Kënga e dytë)

<https://www.youtube.com/watch?v=i9vO8Q2FdpQ>

Uvod:

Uvodni dio sata započinje opuštanjem na način da učenici uspravno sjednu na svoja mjesta, opuste tijelo i zatvore oči. Učiteljica će dotaknuti pojedinačno osobe i reći im: ime, uključi osjetilo sluha (npr. Ana uključi osjetilo sluha). Prozvani učenik treba reći što čuje (ptice, rad računala, nečije lupkanje, učenike van razreda,...)

Nakon kratkog opuštanja sat se nastavlja gledanjem video isječka *Bebe Rexha – I'm A Mess* koja je danas popularna među mladima.

Slijedi razgovor o tome koga su vidjeli i čuli.

Što mislite odakle je Bebe Rexha porijeklom?

Nakon što učitelj/ica otkrije učenicima kako je izvođačica porijeklom iz Albanije, slijedi najava učenja o albanskoj nacionalnoj manjini.

Središnji dio:

Učenici će pogledati i poslušati video zapis *Ne 1 Jave - Polifoni, Landi & Marsela (Kënga e dytë)*.

Učenicima se prije slušanja daje uputa kako bi se opustili i dobro pogledali i poslušali video.

Nakon što učenici pogledaju video slijedi diskusija.

Kakav je dojam na vas ostavila ova izvedba?

Je li vam bilo ugodno ili neugodno uhu i zašto?

³⁵ Priprava je predviđena za učenike petog i šestog razreda osnovne škole.

<p>Učitelj/ica govori o specifičnom načinu pjevanja koji se naziva iso polifonija.</p> <p>Sve informacije iso polifoniji nalazi se u dodatnom materijalu za učitelje.</p>	<p><i>Tko se isticao u pjevanju? Kako je ostatak grupe pjevao? Jeste li vidjeli i čuli kakav instrument? Kako su izvođači obučeni?</i></p> <p><i>Jeste mogli doživjeti njihove emocije? Radi li se o sretnoj ili tužnoj pjesmi?(Radi se o tužnoj pjesmi)</i></p>
<p>RAD NA GLAZBI:</p> <p>Učitelj/ica najavljuje učenje pjesme <i>Tregon Gego Velideja</i> i dijeli učenicima notni zapis pjesme (Prilog 13.).</p> <p>(učenike je prije rada na pjesmi ili nakon opuštanja u uvodnom dijelu sata potrebno upjevati)</p> <p>Slijedi upoznavanje s tekstom. Učitelj/učiteljica čita prvu strofu pjesme na albanskom, a zatim i na hrvatskom. Na isti način se čita i ostatak pjesme.</p> <p>Slijedi rasprava o pročitanoj.</p> <p>Učenicima se objašnjava kako nekada djevojke nisu imale prava glasa. Morale su raditi što im se reklo, udavati za koga im je obitelj odredila ili kao u ovom slučaju bile su kupljene.</p>	<p><i>O čemu govori ova pjesma?</i></p> <p><i>Mislite li da je u redu da žena ne može birati za koga će se udati? Što vi dječaci mislite o tome da vas kupi djevojka i uda se za vas, a vi to nikako ne želite? Jesu li današnja vremena bolja?</i></p>

<p>Napomena: tijekom rada na tekstu učitelj/ica može dodati smjernice/pitanja za vođenje dijaloga o tekstu za koje smatra da su potrebni u razumijevanju nekadašnjeg i današnjeg vremena. Učitelj/ica čita tekst u cijelosti, a učenike se uči pjevati samo prve dvije strofe pjesme.</p>	<p><i>Mislite li da takve situacije i danas postoje?</i></p>
<p>Učitelj/ica demonstrira pjesmu nakon čega slijedi učenje pjesme koje uključuje učenje samo prve dvije strofe.</p> <p>Nakon što se pjesma nauči u cijelosti (prve dvije strofe) slijedi učenje pedalnog tona h.</p> <p>Učitelj/ica najavljuje kako će oni probat izvesti iso polifoniju.</p> <p>Učenike se podijeli u dvije grupe. Jedna grupa izvodi glavnu melodiju, a druga na znak učitelja/učiteljice pjeva pedalni ton na slog „e“.</p> <p>Uloga grupa se zamijeni.</p>	
<p style="text-align: center;">Završni dio:</p> <p>U završnom dijelu jedan učenik pjeva glavnu melodiju, a svi ostali na znak drže pedalni ton.</p> <p>Učenicima se podijeli radni listić s važnim informacijama sa sata koji kreiraju učitelj/ica po vlastitoj kreaciji.</p>	

DODATNI MATERIJAL ZA UČITELJA

Iso polifonija³⁶

Albansko višeglasno pjevanje je tradicijski oblik albanske narodne glazbe koji je ostatak prapovijesnog balkanskog višeglasnog pjevanja. Kao bitna kulturna odlika

³⁶ Tekst preuzet s internet stranice Vijeća albanske nacionalne manjine Grada Zagreba. (www.albanci-zagreb.hr)

mnogih područja Albanije upisano je na UNESCO-v popis nematerijalne svjetske baštine u Europi 2008. godine.

Prisutno je kao bitan dio lokalne kulture u četiri južne albanske regije: Myzeqeja, Toskëri, Čamerija i Labëria, ali se može naći i u sjevernoj Albaniji (Peškopija i Malesija), Kačaniku na Kosovu, te u nekim područjima Makedonije (Polog, Tetovo, Kičevo i Gostivar). Može se podijeliti na dvije glavne stilske skupine koje izvode Gegi u sjevernoj Albaniji, te Toski i Labi na jugu države.

Ovo polifonijsko pjevanje je također povezano s iso-polifonijskim pjevanjem bizantske crkvene glazbe koja se odlikuje zujanjem koje prati višeglasno pjevanje. Zujanje se izvodi na dva načina: Toski uvijek pjevajući razvlače glas „e“ prigušenim disanjem, dok Labi ponekad koriste ritmične tonove uz tekst pjesme.

Albansko narodno višeglasno pjevanje uglavnom izvode muškarci obilježavajući raznolike događaje kao što su vjenčanja, sahrane, festivali žetve, vjerska slavlja, ili slavne folklorne festivale kao što je onaj svake pete godine u Gjirokastru (albanski: Festivali Folklorik Kombëtar).

Ovo pjevanje se odlikuje pjesmama koje imaju dvije solo dionice, melodijom i kontramelodijom sa zujanjem zbora. Oblik solo dionica varira prema različitim načinima izvođenja zujanja koje ima veliku raznolikost oblika, posebice u popularnom stilu koji su usvojile sve skupine koje izvode ovo pjevanje.

Tijekom posljednjih desetljeća, zahvaljujući skromnom uzletu kulturnog turizma i pojačanim zanimanjem istraživača pridonijeli su njegovom oživljavanju. No, ono je još uvijek jako ugroženo siromaštvom, nedostatkom zakonske zaštite i financijske potpore njegovim izvođačima, što ugrožava prijenos širokog repertoara pjesama i tehnika. Seoski egzodus mladih koji odlaze u gradove i inozemstvo u potrazi za poslom još više potpiruje ovu opasnost. Stoga je, nažalost, prijenos ovog načina pjevanja na nove generacije prešao s obiteljskog obrazovanja na profesionalne narodne umjetnike i kulturno umjetnička društva.

Tregon gego Velideja

Pjesma se može poslušati na linku:

Grupi Tragjasit - Tregon gego Velideja(E vjetër) - Sofra e Këngës Labe

<https://www.youtube.com/watch?v=Ymp5xwFkeUY>

TREGON GEGO VELIDEJA	RECITE TETA VELIDEJI
<p>Tregon Gego Velideja, Për kohën e shkuarë, Tregon vajzave të reja, Si e kan' martuarë:</p> <p>—Një gurrën burrë më dhanë, Që s'e keshë njohurë! Un' isha tetëmbëdhjetë, Ai gjashtëdhjet' e një!</p> <p>Më mori grua të pestë, Katër i kish ndjekurë! Me para më pati blerë, Si dhënt' e pazaritë!</p> <p>Jargët nga goja i vine Si qen i tërbuarë, Lëvon uri e dajaku, Si në pesë pusëtë!</p> <p>Qyqja për ato zakone, Që na nxinë jetënë, Po ju sot, bijat e mija, Lirin' e fituatë!</p>	<p>Recite teta Velideja, O starim vremenima, Recite mladim djevojkama, Kako su je vjenčali:</p> <p>-Jedini muž kojeg su mi dali, Kojeg nikad prije nisam znala, Bilo mi je osamnaest, Imao je šezdeset jednu!</p> <p>Bila sam mu peta supruga, Od prethodne četiri se razveo, Novcem me kupio, Kao ovcu na tržnici!</p> <p>Slina mu curi iz usta, Kao pas koji je poludio, Česta su bila premlaćivanja, Kao na pet bunara!</p> <p>Kakav užas su ti običaji, Zacrnili su naše živote, Ali danas vi, moje djevojke, Osvojili ste svoju slobodu!</p>

*Prilog 11. Tekst pjesme Tregon Gego Velideja
(tekst preveo Patrik Andreja)*

Albanski jezik i izgovor³⁷

Albanski jezik specifičan je kod izgovora, ali postoje smjernice za njegovo izvođenje kao što je izgovor slova:

Q – Č

Sh – Š

L – LJ

LL – L

X - Dz

Kod izgovora slova Dh jezik se stavi na prednje zube i izgovara se slovo V. Slovo X izgovara se kao Dz što bi bilo najbližije izgovoru između c i z.

Tekst se izgovara na slijedeći način:

TREGON GEGO VELJIDEJA

Tregon Gego Veljideja,
Per kohen e škuare,
Tregon vazave te reja,
Si e kan martuare.

Nje guren bure me vane,
Çe se keşe njohure!
Un iša tetembedjete,
Ai gjaštedjet e nje!

Me mori grua te peste,
Kater i kiš ndjekure!
Me para me pati bljere
Si vent e pazarite!

Jarget nga goja i vine
Si çen i terbuare
Ljevon uri e dajaku,
Si ne pese pusete!

Çučja per ato zakone
çe na dzine jetene
po ju sot, bijat e mija
ljirin e firuate!

³⁷ Tekst napisao Patrik Andreja (kolovoz, 2020) – kazivač

Tregon Gego Velideja

The image shows a musical score for the song 'Tregon Gego Velideja'. It consists of two systems of music. Each system has a vocal line in treble clef with a key signature of one sharp (F#) and a 2/4 time signature. The lyrics are written below the notes. The first system ends with a double bar line. The second system begins with a measure rest marked with the number '5'. The lyrics for the second system are identical to the first. Below the second system, there is a piano accompaniment line in treble clef with a key signature of one sharp and a 2/4 time signature, featuring a simple bass line with a 'c' time signature.

1. Tre - gon Ge - go__ Ve - li - de - ja, Për ko - hën e__ shku - a - rë,
Tre - gon vaj - za - ve__ të re - ja, Si e kan' mar - tu - a - rë:
2. Një gur - rën bur - rë__ më dha - në, Që s'e ke - shë__ njo - hu - rë!
Un' i - sha te - tëm - bë - dhje - të, Ai giash - të - dhjet' e__ një!

5

Tre - gon Ge - go__ Ve - li - de - ja, Për ko - hën e__ shku - a - rë,
Tre - gon vaj - za - ve__ të re - ja, Si e kan' mar - tu - a - rë:
Një gur - rën bur - rë__ më dha - në, Që s'e ke - shë__ njo - hu - rë!
Un' i - sha te - tëm - bë - dhje - të, Ai giash - të - dhjet' e__ një!

Prilog 12. Tregon Gego Velideja
(notni zapis preuzet i prilagođen iz knjige Albanian Traditional Music, 2011)

ZAKLJUČAK

U Hrvatskom obrazovnom sustavu nije jasno definirano interkulturalno učenje. Zakoni koji su doneseni kao i određeni potpisani dokumenti ne garantiraju njihovu provedbu, a samim time dovodi se do pitanja kvaliteta takve vrste nastave. Iako su postignuti mali koraci za napredak sustava u tom području i dalje ono iziskuje veliki napor, jer učitelj treba uvidjeti potrebu za cjeloživotnim učenjem. Buduće učitelje bi trebalo poučavati o interkulturalizmu kako bi shvatili pojam, ali i razumjeli njegovo značenje i vrijednost u praksi. Učitelj, ali i učenik ujedno trebaju tuđu kulturu doživjeti svojim osjetilima, a pri tome čvrsto stajati na temeljima svoga identiteta i svoje kulture.

U Hrvatskoj je jedan korak za postizanje interkulturalnog dijaloga, može se reći, postignut. To se odnosi na to da svaka društvena zajednica (bila ona manjinska ili ne) može njegovati svoju kulturu, jezik i običaje. Svjesnost o svome veliki je korak u uspostavljanju međusobnog razumijevanja. Međutim, interkulturalizam teži dijalogu koji ne može biti postignut ukoliko se ne povuku međusobne poveznice. Te poveznice odnose se na to da kultura upoznaje kulturu, a ne da kultura živi sama za sebe.

Nažalost, za nastavu glazbe u državi ne možemo reći kako *uživa* interkulturalnost iz razloga što se u praksi njezino provođenje ne vidi, a s druge pak strane nije nametnuto zakonima. Nastavi Glazbene kulture dan je veliki prostor za kreiranje i uvođenje nastavnih jedinica koje će, između ostalog, poticati interkulturalizam, a sukladno tome trebalo bi težiti da taj prostor bude i kvalitetno iskorišten. Tek unazad godinu dana se može primijetiti mali napredak, bar kada je riječ o udžbeničkim sadržajima, koji su do nedavno imali samo mali broj (u većini prepjevanih) pjesama druge kulture. Sada se u udžbenicima pojavljuju poglavlja koja su namijenjena nacionalnim manjinama. Ipak, ono je samo površinski prikaz i zadovoljenje norme suvremenog svijeta, jer nedostaje element „poznavanja“ istog koji bi učitelji trebali imati u svojim kompetencijama. Isto tako u prilog tome ne ide činjenica kako materijal (osim onih u spomenutim udžbenicima) za takav tip nastave ne postoji ili pak postoji u malom broju.

Kulturno bogatstvo jednog naroda sadrži velik broj segmenata koji ju i čine bogatom. Samim time 45 min nije dovoljno za interpretaciju manjinskog naroda nakon kojeg bi se u potpunosti upoznali s njegovim kulturnim identitetom. Nastavne jedinice koje su prikazane u ovom radu ne prikazuju određenu manjinu u cijelosti te ih se iz tog razloga treba tretirati i shvaćati kao dio slagalice kulturnog bogatstva jednog naroda koja kao krajnji cilj ima upoznavanje, shvaćanje i prihvaćanje određene nacionalne manjine. Isto tako nastavne jedinice daju mogućnosti prilagodbe, ali ujedno mogu biti poticaj u stvaranju novih ideja i kreiranju novih nastavnih jedinica koje će učenicima kroz glazbu pružiti novi svijet i pogled usmjeren prema boljoj budućnosti.

Cilj ovoga rada bio je osvijestiti i upozoriti na nedostatak interkulturalnog dijaloga u nastavi Glazbene kulture i prikazati mogućnosti koje su ostvarive u nastavi glazbe. Isto tako nastavne jedinice mogu učitelje potaknuti na istraživanje njima nepoznatog terena tj. manjina koji su dio njihove društvene zajednice, ali im može biti i motivacija za stvaranje novih nastavnih jedinica toga tipa.

Kako bi interkulturalizam u nastavi zaživio i bio u svojoj punoj snazi i ljepoti, potrebno je njegovati interkulturalni dijalog učenika od malih nogu. Isto tako učitelji bi trebali učiti o interkulturalizmu i kako ga koristiti u nastavi kroz programe školovanja i cjeloživotnog učenja te tako steći kompetencije koje su neophodne za njegovo kvalitetno provođenje.

LITERATURA

- Banks, J.A. (2004), *Multicultural education: Historical development, dimensions, and practice*. U: Banks, J. A., i C. A. McGee Banks (ur.), *Handbook of research on multicultural education*, 2nd.ed. New York: Macmillan Publishing, str. 3-29.
- Bučko, A. (2019), *Multikulturalnost u nastavi Glazbene kulture*. Završni rad. Pula: Sveučilište Jurja Dobrile u Puli, Muzička akademija u Puli.
- Drandić, D. (2013). *Interkulturalna osjetljivost nastavnika kao pretpostavka razvoja interkulturalne osjetljivosti učenika*. Doktorska disertacija. Zagreb: Sveučilište u Zagrebu, Filozofski fakultet.
- Grant, C. A i Sleeter, C. E. (2007). *Doing Multicultural Education for Achievement and Equity*. New York: Routledge – Taylor & Francis Group.
- Kovačević, Krešimir (gl. urednik), *Muzička enciklopedija 2, Gr -Op*, JLZ ,Zagreb, 1974.
- Mesić, M. (2006). *Multikulturalizam. Društveni i teorijski izazovi*. Zagreb: Školska knjiga.
- Mesić, M. (2004). *Perspectives of Multiculturalism. Western and Transitional countries*. Zagreb: Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Hrvatsko povjerenstvo za UNESCO.
- Puzić, S. (2005). *Multikulturalizam i izazovi posttradicionalne pluralizacije*, Zagreb: *Politička misao*.
- Radocy, R., i Boyle, J. D. (1997). *Psychological foundations of musical behavior*, 3rd ed. Springfield, IL: Charles C. Thomas Publisher Ltd.
- Shetuni, Spiro J. (2011). *Albanian traditional music: an introduction, with sheet music and lyrics for 48 songs*. USA: Publishers Jefferson, North Carolina, and London
- Škiljan, F. (2017). *Rusinska obitelj u istočnoj Slavoniji i zapadnom Srijemu. Svakodnevni život rusinske obitelji u istočnoj Slavoniji i zapadnom Srijemu u dvadesetom stoljeću i čuvanje rusinskog nacionalnog identiteta*. Zagreb: Savez Rusina RH i Predstavnik rusinske nacionalne manjine Grada Zagreba.
- Vidulin, S. (2015). *Korelacija umjetnosti i jezika u svrhu razvoja učenikova znanja i umijeća. Sociološki aspekt pedagogije i izvođaštva u scenskim umetnostima*. Petrović, M. (ur.). Beograd: Fakultet muzičke umetnosti, str. 189-200 (predavanje, međunarodna recenzija, cjeloviti rad (in extenso), znanstveni).
- Vidulin, S. (2020). *Glazba kao poticaj i stvaralački prostor: mogućnosti rada u redovitoj*

nastavi i izvannastavnim glazbenim aktivnostima. Glazba kao poticaj. Nuhanović, S. i Blekić, G. (ur.). Slavonski Brod: Brodski harmonikaški orkestar Bela pl. Panthy, str. 9-26 (plenarno, međunarodna recenzija, cjeloviti rad (in extenso), ostalo).

Vidulin-Orbanić, S. i Duraković, L. (2012). *Metodički aspekti obrade muzikoloških sadržaja, mediji u nastavi glazbe.* Pula: Sveučilište Jurja Dobrile u Puli, Odjel za glazbu.

Vidulin, S, Plavšić, M. i Žauhar, V. (2020). *Spoznajno-emocionalno slušanje glazbe u školi.* Pula: Sveučilište Jurja Dobrile u Puli, Muzička akademija u Puli i Filozofski fakultet u Rijeci.

Vidulin, S. i Radica, D. (2017). *Spoznajno-emocionalni pristup slušanju glazbe u školi: teorijsko polazište. Glazbena pedagogija u svjetlu sadašnjih i budućih promjena 5.*

Vidulin, S. (ur.). Pula: Sveučilište Jurja Dobrile u Puli, str. 55-71 (predavanje, međunarodna recenzija, cjeloviti rad (in extensor), znanstveni).

Internet izvori:

Bartulović, M. i Kušević, B. (2016). *Što je interkulturalno obrazovanje? Priručnik za nastavnike i druge znatiželjnike.* Zagreb: Centar za mirovne studije. Dostupno na: https://www.cms.hr/system/publication/pdf/86/to_je_interkulturno_obrazovanje.pdf (15.3.2020.)

Dobrota, S. (2012). *Interkulturalno glazbeno obrazovanje.* Sveučilište u Splitu, Filozofski fakultet. Dostupno na: <http://inet1.ffst.hr/images/50013806/SDobrota.Interkulturalno.glazbeno.obrazovanje.pdf> (23.4.2020.)

Dobrota, S. (2012). *Uvod u suvremenu glazbenu pedagogiju.* Split: Filozofski fakultet u Splitu, Odsjek za učiteljski studij. Dostupno na: http://inet1.ffst.hr/download/repository/Knjiga_pdf.pdf (30.8. 2020.)

Hrvatska enciklopedija. Leksikografski zavod Miroslav Krleža. Dostupno na: <https://www.enciklopedija.hr/> (3.8.2020.)

Lukin portal za djecu i obitelj. Dostupno na: <http://www.pjesmicezadjecu.com/> (22.7.2020.)

Kurikulum nastavnih predmeta Glazbena kultura i Glazbena umjetnost za osnovne škole I gimnazije. Dostupno na:

https://skolazazivot.hr/wp-content/uploads/2020/06/GKGU_kurikulum.pdf (20.6.2020.)

Nacionalne manjine u Republici Hrvatskoj. Vlada Republike Hrvatske, Ured za ljudska prava i prava nacionalnih manjina. Dostupno na:

<https://pravamanjina.gov.hr/nacionalne-manjine/nacionalne-manjine-u-republici-hrvatskoj/352> (23.7.2020.)

Nacionalni okvirni kurikulum za predškolski odgoj i obrazovanje te opće obvezno i srednjoškolsko obrazovanje (2010). Dostupno na:

https://www.azoo.hr/images/stories/dokumenti/Nacionalni_okvirni_kurikulum.pdf (14.6.2020.)

Narodne novine; *Odluka o donošenju kurikuluma za nastavni predmet Glazbene kulture za osnovne škole i Glazbene umjetnosti za gimnazije u Republici Hrvatskoj*. Dostupno na: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2019_01_7_151.html (5.10.2020.)

Nastavni plan i program za osnovnu školu (2006). Dostupno na:

https://www.azoo.hr/images/AZOO/Ravnatelji/RM/Nastavni_plan_i_program_za_osnovnu_skolu_-_MZOS_2006_.pdf (22.7.2020.)

Ninčević, M. (2009). *Interkulturalizam u odgoju i obrazovanju: Drugi kao polazište*. Nova prisutnost: časopis za intelektualna i duhovna pitanja, Vol. VII no. 1., str. 59-83.

Dostupno na:

<https://hrcak.srce.hr/38800> (6.3.2020.)

Opća deklaracija o ljudskim pravima (1948). Dostupno na:

http://www.mvep.hr/custompages/static/hrv/files/081210_deklaracija_ljudska_prava.pdf (22.7.2020.)

Portal za nacionalne manjine HR. Dostupno na:

<https://nacionalnemanjine.hr/> (28.7.2020.)

Rojko, P. (2012). *Metodika nastave glazbe. Teorijsko-tematski aspekti (Glazbena nastava u općeobrazovnoj školi)*. Zagreb: Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera, Pedagoški fakultet Osijek. Dostupno na:

https://bib.irb.hr/datoteka/566005.ROJKO_Metodika_nastave_glazbe._Teorijsko_tematski_aspekti.pdf (20.8.2020.)

Sablić, M., Škugor, A. i Malkić, E. (2010). *Odgoj i obrazovanje za interkulturalizam – In medias res*. Zbornik radova s 2. Međunarodne znanstvene konferencije *Obrazovanje za*

interkulturalizam. Osijek: Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Učiteljski fakultet u Osijeku, Nansen Dijalog Centar Osijek, str. 89-105. Dostupno na:

<https://files.eric.ed.gov/fulltext/ED557588.pdf> (10.3. 2020.)

Sekulić-Majurec, A. (1996). *Interkulturalizam u obrazovanju - osnova multikulturalnog društva*. *Obnovljeni Život: časopis za filozofiju i religijske znanosti*, Vol. 51 No. 6. str. 677-687. Dostupno:

<https://hrcak.srce.hr/2219> (12.4.2020.)

Sršen, A., Bogeljić, M. (2014). *Multikulturalizam u Europi danas – novi rascjepi granica identiteta i prava*. *Međunarodne studije: časopis za međunarodne odnose, vanjsku politiku i diplomaciju*. 14(1), str. 104-117. Dostupno na:

<https://hrcak.srce.hr/82716> (20.2.2020.)

Škola za život. Dostupno na:

www.skolazazivot.hr (20.6.2020.)

Topić, I. (2010). *Interkulturalizam u kurikulumu primarnog obrazovanja*. *Napredak: časopis za interdisciplinarna istraživanja u odgoju i obrazovanju*, Vol. 151 No. 3-4., str. 407-416. Dostupno na:

http://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=211024 (20.2.2020.)

Ustav Republike Hrvatske. Dostupno na:

<https://www.zakon.hr/z/94/Ustav-Republike-Hrvatske> (22.7.2020.)

Ustavni zakon o pravima nacionalnih manjina. Dostupno na:

<https://www.zakon.hr/z/295/Ustavni-zakon-o-pravima-nacionalnih-manjina>
(22.7. 2020.)

Vijeće albanske nacionalne manjine Grada Zagreba. Dostupno na:

<https://www.albanci-zagreb.hr/?lang=hr> (5.8.2020.)

Zajednica Makedonaca u Hrvatskoj. Dostupno na:

<http://www.zmurh.hr/> (5.8.2020.)

Zakon o odgoju i obrazovanju na jeziku i pismu nacionalnih manjina.

Dostupno na:

<https://www.zakon.hr/z/318/Zakon-o-odgoju-i-obrazovanju-na-jeziku-i-pismu-nacionalnih-manjina> (22.7.2020.)

Zakon o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi

Dostupno na:

<https://www.zakon.hr/z/317/Zakon-o-odgoju-i-obrazovanju-u-osnovnoj-i-srednjoj-%C5%A1koli> (22.7.2020.)

Poveznice korištene u nastavnim jedinicama:

Tam pod dubinu – Grupa „Aria“

<https://www.youtube.com/watch?v=Cnyz9tr668s>

Červena ruža trojaka – Ferkovo hudaci

<https://www.youtube.com/watch?v=Oc1fDrAcRjE>

A dze idzeš Helenko, Helenko

<https://www.youtube.com/watch?v=lzlt0R8IWN0>

Stojan Trajkovski – Clarinet – Ajde sonce zajde

<https://www.youtube.com/watch?v=fGaDMuUwCz0>

Makedonsko Devojce – Macedonian Song

<https://www.youtube.com/watch?v=IUwRxN59djU>

Brala Moma Kapini – Macedonian Song

<https://www.youtube.com/watch?v=73PCUU2UZQ0>

Ezerki 7/8 – Sedna baba da večera [audio]

<https://www.youtube.com/watch?v=GdDV2seJjGs>

Tutorial: How to make a basic adjustable martenitsa bracelet:

<https://www.youtube.com/watch?v=JP168PuhfVY>

KUD „Gorjanac“ Gorjani - Ljelje:

<https://www.youtube.com/watch?v=K3ukUXya3MY>

ANI SKD Prosvjeta Vukovar u „Lijepom našem“ Vukovar 2. 1. 2011.

<https://www.youtube.com/watch?v=Gcm9dF-GT6g>

Az útonlevőké (Szászcsávás, Külüllő mente)

<https://www.youtube.com/watch?v=-wFSR0U9fv4>

Már minálunk babám (egyveleg) - Doroszlói Rezesbanda

<https://www.youtube.com/watch?v=nsSD-56wiyk>

Rábaközi lassú és friss csárdás

<https://www.youtube.com/watch?v=IF1CDuhyzu4>

Zagyva banda - Kalocsai friss csárdás

<https://www.youtube.com/watch?v=7kzaBApMgdU>

Méta Együttes - Sárközi friss csárdás

<https://www.youtube.com/watch?v=N8OHEYrRjw8>

Muzsikás - Mérai lassú csárdás és szapora

<https://www.youtube.com/watch?v=RdJUXXAMtac>

Méta Zenekar - Lassú csárdás

<https://www.youtube.com/watch?v=2aPKQ4rmGoc>

Galga-menti lassú csárdás lépések

<https://www.youtube.com/watch?v=N3NAB6Yln5E>

Bebe Rexha – I'm A Mess (Official Music Video)

<https://www.youtube.com/watch?v=LdH7aFjDzjl>

Ne 1 Jave - Polifoni, Landi & Marsela (Kënga e dytë)

<https://www.youtube.com/watch?v=i9vO8Q2FdpQ>

Grupi Tragjasit - Tregon gego Velideja(E vjetër) - Sofra e Këngës Labe

<https://www.youtube.com/watch?v=Ymp5xwFkeUY>

POPIS SLIKA, TABLICA I PRILOGA

Popis slika

1. **Slika 1.** Organizacija kurikuluma predmeta Glazbena kultura
2. **Slika 2.** Odnos zastupljenosti domena u odgojno - obrazovnoj vertikali
3. **Slika 3.** Prikaz rusinskog veza

Popis tablica

1. **Tablica 1.** Zadatak sa DA/NE odgovorima
2. **Tablica 2.** Hodogram igre za učitelje

Popis priloga

1. **Prilog 1.** Rebusi
2. **Prilog 2.** Zagonetke
3. **Prilog 3.** Osmosmjerka - aktivnosti
4. **Prilog 4.** Slagalice grupe A
5. **Prilog 5.** Slagalice grupe B
6. **Prilog 6.** Slagalice grupe C
7. **Prilog 7.** Tekst i prijevod pjesme Červena ruža trojaka
8. **Prilog 8.** Červena ruža trojaka
9. **Prilog 9.** Sedna baba da večera (obrazac za ritamsko izvođenje)
10. **Prilog 10.** Sedna baba da večera
11. **Prilog 11.** Napjev kraljica koje pjevaju djevojci
12. **Prilog 12.** Tekst pjesme Tregon Gego Velideja
13. **Prilog 13.** Tregon Gego Velideja

SAŽETAK

Interkulturalizam danas predstavlja značajnu sastavnicu suvremenog društva. Obrazovne institucije jedne su od važnih institucija koje pokreću interkulturalni dijalog. Određeni zakoni i dokumenti ne određuju precizno interkulturalno obrazovanje i kako bi se ono trebalo provoditi u nastavi, a kada je riječ o načinu provedbe u nastavi, dovodi se u pitanje kompetencija samih učitelja. Nastava glazbe otvara prostor interkulturalnom obrazovanju zbog svog otvorenog oblika u kome je dano povjerenje učitelju u određenim segmentima kreiranja nastave. Iako otvara prostor ujedno je interkulturalno obrazovanje otežano zbog nedostatka građe koja bi pomogla u pripremi i realizaciji nastavnih jedinica namijenjenima poticanju interkulturalnog dijaloga. U tu svrhu pripremljeno je pet nastavnih jedinica koje prezentiraju kulturu rusinske, makedonske, srpske, mađarske i albanske nacionalne manjine te potiču interkulturalni dijalog putem glazbe.

Ključne riječi: glazbena kultura, interkulturalizam, interkulturalizam u glazbi, nacionalne manjine, nastavne jedinice.

SUMMARY

Interculturalism today is a significant component of modern society. Educational institutions are one of the important institutions that initiate intercultural dialogue. Certain laws and documents do not clearly define intercultural education and how it should be implemented in teaching, and when it comes to the manner of implementation in teaching, the competencies of the teachers themselves are called into question. Music teaching opens up space for intercultural education because of its open form in which trust is given to the teacher in certain segments of teaching. Although it opens up space, intercultural education is also hampered by a lack of material to help prepare and implement teaching units designed to foster intercultural dialogue. For this purpose, five teaching units have been prepared that present the culture of the Ruthenian, Macedonian, Serbian, Hungarian and Albanian national minorities and encourage intercultural dialogue through music.

Key words: music culture, interculturalism, interculturalism in music, national minorities, teaching units.